

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2000 metai

LI
LEIDYKLA

Vilnius 2001

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2000

VILNIUS 2001

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2000

VILNIUS 2001

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Algirdas GIRININKAS

Lietuvos istorijos institutas

Vytautas MERKYS (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Vacys MILIUS

Lietuvos istorijos institutas

Edmundas RIMŠA (pirm. pavaduotojas)

Lietuvos istorijos institutas

Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Antanas TYLA

Lietuvos istorijos institutas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 2001 Vilnius

<http://www.crosswinds.net/~istorija/lim.html>

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342

ISBN 9986-780-41-1

© Lietuvos istorijos institutas, 2001

© Straipsnių autoriai, 2001

RAIMONDA R A G A U S K I E N Ė, AIVAS R A G A U S K A S

**VIENĄ AR DVI ŽMONAS TURĖJO AUGUSTINAS ROTUNDAS
MELESKIS (APIE 1520–1584 M.)? NAUJI DUOMENYS ĮŽYMIJO
VILNIAUS VAITO BIOGRAFIJAI**

Profesionaliems istorikams irgi pasitaiko suklysti. Istoriografijoje pakanka atvejų, rodančių, kaip kartais netoli nuo rimto iki juokingo, nuo hipotezės iki mito. Pakliuvę į nepalankių aplinkybių pinkles kartais to neišvengia net patys iškiliausi tyrinėtojai. Matyt, *lapsus calami*, kitaip – dėl neapsižiūrėjimo, atidumo stokos atsirandančios klaidos būdingos ne tik istorijos mokslui. Jos skiriasi nuo kiekviename darbe pasitaikančių korektūros bei nežinojimo klaidų – šios paprastai ištaisomos specialiuose prieduose bei recenzijose, koreguojamos atradus naujų duomenų¹. Iš gan retų *lapsus calami* pobūdžio klaidų išsiskiria ilgaamžiškesnės, susijusios su svarbesniais įvykiais, asmenimis ar vietovėmis. Susidarius atitinkamai istoriografiniai situacijai, jos tampa respektuojamais bei perpasakojamais faktais.

Viena tokių klaidų daugiau kaip prieš 150 metų įsivėlė į žymaus XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisininko, publicisto ir istoriko, karališkojo sekretoriaus ir Vilniaus vaito, Stakliškių seniūno Augustino Rotundo Meleskio gyvenimo, tiksliau jo šeimos aprašymą. *Rotundianoje* teigiama, jog jis buvo vedęs du kartus: krovietę Zofiją Montanaitę, o šiai mirus, – Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus seserį Elena. Tokią šeiminę Rotundo padėtį konstatuoja Maria Baryczowa, Henrykas Lulewiczius ar Albinas Jovaišas.

Pasak M. Baryczowos, pirmoji vaito žmona – Montanaitė, chirurgo, italo Giacomo Montanos duktė. Ją vedė dar Krokuvoje, nors kaip sutuoktiniai paminėti tik 1554 m. Jiems gimė sūnus Mikalojus, miręs kūdikystėje. Antrą kartą Rotundas vedė Vilniaus

¹ Plg.: W. U r b a n, *Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, 1991, R. XLI, Nr. 1/2. p. 81–100.

vyskupo V. Protasevičiaus seserį, o tai liudijo apie jo pasiektą padėtį. Toks susigiminiųavimas su Protasevičių šeima Rotundai buvęs nemaža garbė. Pasak M. Baryczowos, antroji santuoka įvyko gana vėlai, nes 1580 m. pabaigoje Montanaitė dar buvo gyva. Iš fakto, jog Rotundas, kaip paveldėtojas 1581 m. pardavė mūrnamį Krokuvoje, Pilies gatvėje, autorė spėjo, kad 1580 m. antrojoje pusėje – 1581 m. pradžioje ji jau buvo mirusi².

Vilniaus vyskupo V. Protasevičiaus biografijos tyrinėtojas H. Lulewiczius teigia, jog Rotundo žmona buvo vyskupo sesuo Elena. Taigi 1569 m. liepos 1 d. Liublino unijos aktą vyskupo vardu pasirašęs jo įgaliotinis ir svainis, Vilniaus vaitas Rotundas³. Tas pat perpasakojama ir naujausiose publikacijose lietuvių kalba. A. Jovaišo teigimu, „antrą kartą jau gyvenimo pabaigoje Rotundas vedė Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus seserį. Toks susigiminiųavimas buvo garbingas, santuoka truko labai trumpai“⁴. Tik Marta Burbianka nepublikuotoje vertingoje 1933 m. Vilniaus universitete apgintoje disertacijoje, skirtoje Rotundai, suabejojo anksčiau paminėta istoriografinė tradicija, tačiau savo minties neišplėtojo⁵. Taigi istoriografija teigia buvus dvi Vilniaus vaito žmonas. Prieš pateikdami naujus duomenis, paneigiančius tokius teiginius, pabandysime panagrinti jų susiformavimo kelius. Ar kitaip – kaip atsirado toks teiginys, kuo jis paremtas.

Neabejotinai lietuvių istorikai, o ir H. Lulewiczius, rėmėsi išsamiausia publikuota iki šiol M. Baryczowos studija. Tad kuo gi rėmėsi pastaroji tyrinėtoja? Esmė ta, jog ji pakliuvo neatidžiai Teodoro Narbuto veikalo „Dzieje narodu litewskiego“ fragmentą perskaičiusio XIX a. istoriko Wincento Przyjałgowskio bei šį citavusio XX a. pradžios tyrinėtojo Jano Fijałeko autoriteto nelaisvėn⁶. O gal čia dar nėra T. Narbuto mistifikacija? Visiškai ne. Rašydamas apie 1566 m. II Lietuvos Statuto rengimą, jis tepažymėjo, jog specialiai komisijai priklausė Žemaitijos maršalas Lukošius Svirskis bei Vilniaus vaitas Rotundas. Pirmoje nuorodoje, skirtoje L. Svirskiui, nurodyta, jog jis buvo vedęs Vilniaus vyskupo V. Protasevičiaus seserį Elena. Apie tai, kad ji būtų žmona Rotundo, kuriam skirta antru numeriu pažymėta nuoroda, tekste nėra nė žodžio⁷.

² M. B a r y c z o w a, Augustyn Rotundus Mielecki – pierwszy historyk i apologeta Litwy, *Z dziejów polskiej kultury umysłowej w XVI i XVII wieku*, Wrocław etc., 1976, p. 110–112, przyp. 95, 96.

³ H. L u l e w i c z, Protasewicz-Szuskowski Walerian, *Polski Słownik Biograficzny* (toliau – *PSB*), 1985, t. 28/3, Nr. 118, p. 519–520.

⁴ A. J o v a i š a s, Augustino Rotundo Lietuvos valstybės vizija, *Šešioliktojo amžiaus raštija*, Vilnius, 2000 (Senoji Lietuvos literatūra, kn. 5), p. 87, 102.

⁵ M. B u r b i a n k a, Działalność Augustyna Rotundusa jako wójta wileńskiego, [1933 m., rąkraštis] *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – *LCVA*), f. 175, ap. 5, IV–B, b. 110, l. 34.

⁶ W. P r z y j a ł g o w s k i, *Żywoty biskupów wileńskich*, Petersburg, 1860, t. 1, p. 199; J. F i j a ł e k, Uchrześcianienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu, *Polska i Litwa w dziejowym stosunku*, Warszawa etc., 1914, p. 307.

⁷ T. N a r b u t, *Dzieje narodu litewskiego*, Wilno, 1841, t. IX, p. 451, przyp. 1, 2.

Taigi W. Przyjałgowski, vėliau J. Fijałekas, po jo M. Baryczowa citavo būtent šia veikalo vietą. Vadinasi, pirmasis susipainiojo W. Przyjałgowski pirmąją nuorodą priskirdamas Rotundui, o štai kiti šios klaidos nepastebėjo. Dar keisčiau, jog ir jie citavo atitinkamą T. Narbuto veikalo vietą, tačiau taip pat klaidingai. Taigi seka aiški: Przyjałgowski – Fijałekas – Baryczowa. Didžiausia „kaltė“, *lapsus calami* autorystė priskirtina pirmajam, mitą paskleidusiam tyrinėtojiui. Tuo tarpu M. Baryczowa, pasiskyrusi Rotundui ištisa monografiją, klaidos neištaisė.

Atsekus istoriografijoje greičiausiai dėl neatidumo atsiradusią klaidą ir ją atmetus, Rotundo šeiminės padėties *status quo* būtų toks: vienintelė jo žmona buvo tik Montanaitė. Su ja susilaukė sūnaus Mikalojaus, gyvenusio labai trumpai. Tuomet tenka pereiti prie antrosios straipsnio dalies – dokumentiškai pagrįsti ne tik pirmąją Rotundo santuoką, bet ir pabandyti nustatyti jo žmonos amžių bei išaiškinti sulauktus šioje santuokoje palikuonis.

Vilniaus vaitas iš tiesų vedė iš Mantujos kilusio krovuviečio, karališkojo chirurgo ir diplomato Giacomo Montanos (m. 1546) bei Felicijos Barwińskos (m. apie 1565) dukrą Zofiją. Jos tėvas buvo turtingas ir išsilavinęs, ryšių Žygimanto Senojo ir Mantujos kunigaikščio dvaruose turėjęs italas. Tai jam padėjo įsilieti į intensyvų Krokuvos miestiečių gyvenimą: 1512 m. tapo piliečiu, 1530 ir 1543 m. buvo chirurgų cecho seniūnu. Kaip ir daugelis kitų su karališkuoju dvaru susijusių italų, naudojosi monarcho globa, 1521 m. buvo atleistas nuo mokesčių ir prievolių miestui. Už darbą gaudamas nemažą atlygį, G. Montana ėmėsi ir prekybos verslo, sukauptė nemažą turtą. Italui priklausė trys mūnamiai prestižinėje Pilies gatvėje. Anot Danutos Quirini-Popławskos, jis paliko devynis vaikus – 5 sūnus ir 4 dukras. Daugiausia pasiekė vyriausias sūnus Jokūbas (apie 1524–1580), tapęs teologijos ir medicinos daktaru, Krokuvos kanau-ninku ir Liublino arkidjaku⁸. Nevardijant kitų G. Montanos vaikų, Rotundo biografijai ypač svarbios dvi krovuviečio italo dukterys: būsimoji Vilniaus vaitienė Zofija ir jos sesuo Ana. Beje, pastarosios likimas istoriografijai nėra žinomas⁹, o užbėgdami į priekį galime pasakyti, jog kažkiek pavyko atskleisti ir Anos Montanaitės gyvenimo dalį. Tad tokie trumpi istoriografijos duomenys apie Rotundo žmonos Zofijos šeimą.

Vilniaus vaito Rotundo šeimos ir jo palikuonių mįslę įminti pirmiausia padėjo surasti iki šiol istoriografijai nežinomi dokumentai – teisininkui priklausiusios Jarmoliškių valdos aktai. Keliolika teisminių dokumentų, atsiradusių Rotundo palikuonims ginčijantis dėl teisių į minėtos valdos nuosavybę su Vilniaus Švč. Mergelės Marijos pranciškonų vienuolyno vienuoliais, suteikia nemažai vertingos genealoginės informacijos. Ją papildė kiti dokumentai.

⁸ L. Hajdukiewicz, Montanus Jakub (ok. 1524–1580), *PSB*, 1976, t. 21/4, Nr. 91, p. 664–665.

⁹ D. Quirini-Popławska, Montana (Da Montagna, Montanianus) Giacomo (zm. 1546), *PSB*, 1976, t. 21/4, Nr. 91, p. 663.

Jarmoliškių dvaras, kai kuriuose dokumentuose vadinamas palivarku – valda Vilniaus paviete, XVI a. pradžioje priklausiusi Vitebsko vaivadais ir Žemaitijos seniūnui Motiejui Vaitekavičiui Kločkai (m. 1543). Jis, galbūt taip išreikšdamas savo katalikiško jausmo stiprumą, pasižymėjo bažnyčių fondacijomis: vieną pastatė savo tėvovinėje Tarpupio (Miedzirečė) valdoje¹⁰, o 1541 m. fundavo koplyčią Vilniaus Švč. Mergelės Marijos pranciškonų vienuolyno bažnyčioje, užrašydamas jai Jarmoliškių palivarką. Netrukus po M. Kločkos mirties jo žmona Polocko vaivadaitė Kotryna Glebavičiūtė 1543 m. gegužės mėn. patvirtino dvaro dovanojimą pranciškonams, tačiau jau birželio 10 d. sudarė su vienuolynu Jarmoliškių nuomos sutartį. Valda jai buvo išnuomota iki gyvos galvos su sąlyga, jog kasmet Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo šventės dieną ji vienuolynui mokės dvi kapas grašių, o per Šv. Martyno šventę pristatys nustatytą kiekį grūdų, kiaulių, sūrių, vaško, daržovių ir kt.¹¹

Vėliau Jarmoliškių savininkų problema tampa kiek painoka. K. Glebavičiūtė-Kločkienė, greičiausiai neturėdama palikuonių, visą po vyro jai atitekusį turtą (taip pat Jarmoliškes) užrašė Žygimantui Augustui. Karalius dalį valdų priteisė M. Kločkos pusbroliui Jonui Kločkai Podorozskiui¹². Neaišku kokiais motyvais vadovaudamasis J. Kločka gauto nekilnojamojo turto dalį užrašė tam pačiam karaliui. Taip Jarmoliškės antrą kartą, nors, matyt, nevisiškai teisėtai perėjo į valdovo rankas. Žygimantas Augustas gana greitai, 1553 m. sausio 10 d., šią valdą leno teise perleido savo sekretoriui Rotundui¹³, o po dešimties metų, matyt, vadovaujantis senaties terminu, Vilniaus vaitas šią valdą gavo amžinai¹⁴. Kaip visateisis Jarmoliškių valdytojas Rotundas figūruoja ir 1567 m. kariuomenės surašymo sąrašuose¹⁵. Tuo tarpu teisėti valdos laikytojai pranciškonai vaitui esant gyvam pretenzijų pareikšti nedrįso. Tik po jo mirties vienuoliai į teismą pašaukė Vilniaus vaito palikuonis. Pranciškonai ir be Jarmoliškų bylos turėjo pagrindo pykti, nes pagal jų istorinę tradiciją būtent Rotundo iniciatyva kadaise buvo panaikinta pranciškonų vienuolyno jurisdika Vilniuje. Kaip matyti iš Stepono Batoro laiško LDK kaltintojui (1581–1584) Vaclovui Lopacinskiui,

¹⁰ A. W i n i a r s k a, Kłoczko Maciej h. Ogończyk (zm. 1543), *PSB*, 1967, t. 13/1, Nr. 56, p. 48–49.

¹¹ Dokumentų nuorašus žr.: *Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *MAB RS*), f. 43, b. 8986, 8987.

¹² Neaišku tik kuriam iš Jonų Kločkų, nes tokių buvo net trys. A. B o n i e c k i, *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim*, Warszawa, 1887, p. 132. Vienas Jonas Kločka Podorozskis greičiausiai turėjo palikuonių – paveldėtojų. Matyt, jo sūnus buvo Feliksas Janovičius Kločka Podorozskis, kuris 1559 m. minimas kaip dvasininkas – klebonas, *Lietuvos Metrika*, knyga Nr. 38, l. 221v.

¹³ 1594 05 10 išrašas iš LDK Vyriausiojo Tribunolo knygu, *MAB RS*, f. 43, Nr. 8989.

¹⁴ Ten pat, 1563 06 03 karalius Rotundui patvirtino Gedėikių kaimo su dvaru Ašmenos paviete valdymą amžinai (22 valakai, 5 tarnybos). Tą pačią dieną patvirtino ir Jarmoliškių dvaro valdymą amžinai. *Lietuvos Metrika*, knyga Nr. 258, l. 74–76.

¹⁵ Литовская Метрика. Книги публичных дел. *Переписи войска Литовского, Русская историческая библиотека*, Петроград, 1915, с. 586.

pranciškonai skundėsi, jog buvęs vaitas bažnyčiai užrašytą kaimą neteisėtai užėmęs – jį valdo ir naudojasi jo palikuonys¹⁶.

Apie 1586 m. pranciškonų pradėtas teismo procesas truko keliolika metų. Jų įgaliotiniai ir advokatai teismams teikė minėtus M. Kločkos bei jo žmonos raštus. Atsakovai savo ruožtu rodė raštus, privilegijas ir sprendimus, kurie liudijo, kad M. Kločkos našlė šią bei kitas vyro valdas užrašė Žygimantui Augustui. Pranciškonai neigė ir senaties terminą – Rotundas ir jo palikuonys Jarmoliškes iki bylos iškėlimo valdė net 32 metus, teigė negalėję bylos iškelti anksčiau dėl maro, kurio metu žuvo nemažai vienuolių bei dingo daug dokumentų. Byla išsisprendė 1594–1597 m. Pirmiausia Vilniaus žemės teismo sprendimas buvo palankus Rotundo palikuonims, tačiau paliko apeliacijos teisę. Apeliaciją nagrinėję Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėjai nesutarė dėl sprendimo: matyt, dvasininkai buvo už pranciškonus, o pasauliečiai – už Rotundo palikuonis, ir bylą persiuntė valdovui¹⁷. 1595 m. gegužės 7 d. Zigmanto Vazos teismo sprendimu po Rotundo palikuonių pusės prašymų atidėti nagrinėjimą, nesvarstyti bylos ne LDK, nes atsakovai neatsivežė dokumentų ir privilegijų, valdovo teismas buvo atidėtas iki ateinančio seimo¹⁸. Pagaliau 1597 m. kovo 14 d. Varšuvos seime išnagrinėtos bylos galutinis sprendimas buvo palankus pranciškonams – valda perduota jiems¹⁹.

Kaip rodo vėlesni dokumentai, pranciškonai Jarmoliškes atgavo visam laikui – dar XVIII a. pabaigos inventoriuje valda priklausė šiems vienuoliams²⁰. Vis dėlto Jarmoliškių nuosavybės teisių istorija mūsų tekste tėra marginalinė problema. Svarbiausia, kad dėl jos surašyti 1594–1597 m. teisminiai dokumentai pateikia vertingų duomenų apie Vilniaus vaito šeimą, papildo jo biografiją.

Jau minėti dokumentai – 1594 m. gegužės 10 d. išrašas iš LDK Vyriausiojo Tribunolo knygų, 1597 m. birželio 19 d. išrašas iš Vilniaus vaivadijos pilies teismo knygų, 1597 m. lapkričio 18 d. valdovo šaukimas į teismą²¹, 1597 m. lapkričio 26 d. Vilniaus vaivadijos vaznio kvitas²² ir pagaliau vėliausias šiuo metu mums žinomas dokumentas – 1604 m. kovo 10 d. išrašas iš Kauno pavieto pilies teismo knygų²³

¹⁶ Apie 1583–1584 03 20, Napolomicai, Stepono Batoro laiško LDK kaltintojui V. Lopacinskiui nuorašas, *MAB RS*, f. 43, b. 8988.

¹⁷ 1594 05 10, Vilnius, išrašas iš Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo knygų, *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *NMB RS*), f. 190, Laikinas aprašas; *MAB RS*, f. 43, b. 8989, 8990.

¹⁸ 1595 05 07, Krokuvą, Zigmanto Vazos sprendimas, *MAB RS*, f. 43, b. 89991.

¹⁹ 1597 03 14 Vilniaus žemės teismo teisėjo J. Astiko rašto nuorašas, ten pat, b. 8992.

²⁰ XVIII a. pab. Jarmoliškių palivarko inventorių, ten pat, b. 8996.

²¹ 1597 11 18, Vilnius, šaukimas į teismą Rotundo palikuonims, *NMB RS*, f. 190; *MAB RS*, f. 43, b. 8993.

²² 1597 11 26, Vilniaus vaivadijos vaznio M. Zaleskio kvitas, *NMB RS*, f. 190; *MAB RS*, f. 43, b. 21137.

²³ 1604 03 10 Kauno pilies teismo kanceliarijai našlė asmeniškai pateikė 1604 02 29 Tošliškėse surašyto šios amžinoje nuosavybėje buvusios, niekam neįkeistos valdos (Kauno pavietas) įkeitimo už 500 kapų grašių žentui Kristupui Jonavičiui Dzeržkui, Trakų pavieto vėliavininkui, Stakliškių seniūnui raštą. „Zofia Mieleška reką wlasną“ pasirašiusi buvusi Stakliškių seniūnienė, Vilniaus vaitienė rašte teigė, kad 3 m. (1604–1607) valdą įkeitė todėl, jog jai labai reikėjo pinigų velionio vyro skolai Jonui Vavžeckui gražinti, *Lietuvos valstybinis istorijos archyvas* (toliau – *LVIA*), f. 1177, ap. 1, b. 244, l. 1–1v. Už fondo nurodymą dėkojame dr. Edmundui Rimšai.

neginčijamai liudija, kad Rotundo žmona „Якубовна Монтановна Авъкгушты-новая Рутундусовая Мелеская“ vyta pergyneno daugiau kaip 20 m., t. y. gyva buvo dar 1604 m. kovo 10 d. Taigi našlė mirė perkopusi per 70 m. amžių. Informatyvumo dėlei paminėtinas ir 1585 m. jos laiškas Vilniaus vaivados, LDK vyriausiojo etmono Kristupo I Radvilos žmonai Kotrynai Radvilienei-Тęczyńskiej-Sluckienei. Iš jo, beje, aiškėja daugeliu atžvilgių svarbus faktas: Rotundienė Meleska prižiūrėjo vaivadienės – karštos katalikės mažamečius vaikus: nė metų neturintį sūnelį Kristupą ir 3 metų dukrą Elžbietą (žr. priedą).

Taigi be jokių abejonių Zofija Montanaitė buvo vienintelė Rotundo žmona. Apie skyrybų tikimybę šiuo atveju nėra ko ir galvoti. Paaiškėja ir Rotundo bei Montanaitės palikuonys. Jau M. Baryczowa teisingai nurodė, kad vaitas 1558 m. susilaukė sūnaus Mikalojaus. Autorė, pasiremddama Petro Roizijaus epigrama Rotundui *Manes Nicolai Rotundi ad patrem*, nesuklydo teigdama, kad šis sūnus mirė mažametis:

Parce pater lacrimis; cunis puer astra relictis
Et superas tenero iam pede calco domos.
Fert alium, qui te soletur, mater in alvo,
*Me caelo, terris hunc genuisse puta*²⁴.

Pažymėtina, jog, be minėto sūnelio Mikalojaus, daugiau žinių apie žymiojo vaito vaikus istoriografijoje neturėta. Tiesa, Mykolas Balinskis, nors ir abejodamas, į Vilniaus vaitų sąrašą įrašė „Povilą Meleskį, Rotundo sūnų“. M. Burbiankos taikliu pastebėjimu, tokio vaito nebuvo, tačiau ji be reikalo spėjo, jog tai faktiškai egzistavęs žmogus²⁵.

Tuo tarpu minėti teisminiai XVI a. pabaigos dokumentai rodo, kad Vilniaus vaitas, be kūdikystėje mirusio sūnaus Mikalojaus, susilaukė dar dviejų dukrų: 1. Reginos (Rainos), ištekėjusios už Trakų vėliavininko, Malborko vaito bei Stakliškių seniūno Kristupo Dzeržko iš Skšynco (Skrzyniec)²⁶; 2. Elžbietos (m. prieš 1597 11 18), ištekėjusios už karaliaus sekretoriaus Marijano Janovičiaus Loknickio. Nors spausdintų ir archyvinių duomenų pakanka, platesnę šių giminystės ryšių analizę pateiksime išsamesnėje studijoje, o čia tepažymėsime kelis svarbesnius faktus.

Trumpai apie K. Dzeržką. Apie Lenkijoje – Liublino vaivadijoje ir Lietuvoje – Trakų vaivadijoje XV a. pab. – XVII a. pr. išsišakojusią Dzeržkų giminę, kurioje naudoti du herbai – jau minėtas Nieczujos bei Wieniawos, palyginti nemažai rašyta. Antra vertus, neiškių dalykų dar liko pakankamai. Be abejonės, svarbiausi yra su

²⁴ Cit. pagal: Petri Royzii Maurei, *Carmina*, ed. Br. Kruczkiewicz, Cracoviae, 1900, pars II, p. 219, Nr. XII.

²⁵ M. Burbianka, min. veik., l. 35.

²⁶ A. Bonieckis pažymi, jog K. Dzeržkas 1588 m. buvo vedęs Reginę Mielecką, tačiau nepažymėjo, kad ji buvo Rotundo duktė, be to, „Mieleška“, nepažymėjo, A. Boniecki, *Herbarz polski*, Warszawa, 1902, t. 5, p. 193.

Dzeržkai – Rotundo giminaičiais susiję duomenys. K. Dzeržkas iš Skšynco (m. po 1613 06 06 – pr. 1615 04 03) – karališkasis sekretorius ir dvariškis²⁷, Trakų vėliavininkas, Petrakavo, Malborko bei Haličo vaitas, pagaliau Liutino seniūnas – tikrai neeilinė figūra to meto Lietuvos bajoriškoje visuomenėje, savotiškai lygiavęsis į uošvį. Nors nemažai paminėjimų tarsi liudytų, kad jis buvo Žygimanto Senojo²⁸ bei Žygimanto Augusto dvariškio ir pasiuntinio²⁹, Trakų pakamario Andriaus Dzeržko (m. po 1580) sūnus³⁰, bet daugiau duomenų rodo, jog šis buvo tik jo dėdė. Tikrasis tėvo vardas – Jonas (m. po 1550)³¹, kuris buvo kariškis. Beje, sūnaus antkapiniame užrašė teigiama, kad jis tėvą atvedęs į tikėjimo kelią, vadinasi, tėvas kažkada buvo protestantas. Kristupo broliai: Jonas – karaliaus dvariškis, Liublino pavieto medžioklis, vėliau pateisėjis ir žemės teismo teisėjas; Prandota – Liublino pavieto pilies teismo teisėjas ir pavieto stalininkas. Atskirai minėtinas brolis Petras, vedęs Rotundo svainės dukterį Elžbietą (žr. toliau). Būtent sūnėnams – Jono sūnui, karališkajam rotmistriui Jonui ir Prandotos sūnui, Stanislovui tęsdamas panašių dovanojimų tradiciją giminėje – jam dalį Kulukiškių valdos paliko dėdė Vaitiekus Andrejevičius Dzeržkas, 1613 m. birželio 6 d. dovanavo tą patį Kulukiškių dvarą Trakų paviete. Žinome, kad K. Dzeržkas turėjo ir seserį, Kristupo Kielczewskio žmoną, tarnavusią Radviloms (žr. žemiau). Sūnėnui Mikalojui Kielczewskiiui K. Dzeržkas buvo perleidęs uošvienės jam užstatytas Stakliškes.

Remdamiesi Szymono Starowolskio perteiktu K. Dzeržko antkapio, kurį jam fundavo broliai, užrašu daugelis autorių teigė, kad Kristupas karaliaus Žygimanto Augusto lėšomis buvo pasiūstas mokytis turkų ir arabų kalbų į Konstantinopolį. Išmokęs ne tik jų, bet ir kelių Vakarų Europos kalbų. Pažymima, kad jis kelis kartus kaip pasiuntinys vyko į Maskvą, Turkiją, kariavo prieš maskvėnus bei totorius. Gyvenimo pabaigoje atliko piligriminę kelionę į Jeruzalę³². K. Dzeržkas buvo Lenkijos pilietis,

²⁷ L. K i e n i e w i c z, Sekretariat Stefana Batorego. Zbiorowość i kariery sekretarzy królewskich, *Spoleczeństwo Staropolskie*, 1986, t. 4, p. 49, 52, 55, 62. Beje, karališkojo sekretoriaus ir dvariškio titulai K. Dzeržko nurodyti daugelyje dokumentų, kurių čia nevardysime.

²⁸ 1546 05 26 Žygimanto Augusto suteiktis, *Lietuvos Metrika*, knyga Nr. 30, l. 114v–115. Tą pačią dieną A. Dzeržkas gavo teisę turėti karčėmą savo Gineitiškio valdoje, ten pat, p. 115v. Paminėta ir A. Dzeržko motina.

²⁹ 1548 10 30, 12 06, Petrakavas, Žygimantas Augustas – Radvilai, *Listy króla Zygmunta Augusta do Radziwiłłów*, opr. I. Kaniewska, Kraków, 1999, p. 78, 96.

³⁰ Taip teigė ir Albertas Vijūkas-Kojalavičius, W. W i j u k K o j a ł o w i c z, *Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego tak zwany Compendium...*, wyd. F. Piekosiński, Kraków, 1897, p. 181–182, 325; W. W i j u k K o j a ł o w i c z, *Nomenclator familiarum et stematum magni ducatus Lituaniae...*, wyd. F. Piekosiński, Kraków, 1905, p. 158–159; plg. A. B o n i e c k i, *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*, Warszawa, 1887, p. 45; A. B o n i e c k i, *Herbarz polski*, Warszawa, 1901, t. 4, p. 264–265; 1902, t. 5, p. 193–197.

³¹ A. B o n i e c k i, *Herbarz Polski*, 1902, t. 5, p. 193; A. B o n i e c k i, *Poczet rodów...*, p. 45.

³² K. N i e s i e c k i, *Herbarz polski*, Lipsk, 1839, t. 3, p. 469–471; A. B o n i e c k i, *Herbarz Polski*, p. 193, 195. Plačiau apie tai: B. B a r a n o w s k i, Dzierżek Krzysztof, *PSB*, 1947, t. 6/2, p. 160–161.

nors valdų turėjo tiek Liublino paviete, tiek Trakų bei Kauno pavietuose. Svarbu pažymėti, kad Lenkijoje jis ir palaidotas. Dėl to verta išskirti 1601 m. spalio 15 d. Trakų žemės teismo šaukimą K. Dzeržkui, kuriame reikalaujama prisiekti Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei dėl įgytų valdų Trakų ir Kauno pavietuose, pasiaiškinti dėl neva neteisėto Trakų vėliavininko pareigybės gavimo³³. Deja, neturime duomenų apie R. Rotundaitės ir K. Dzeržko palikuonis. Tai, kad jis padovanojo valdų sūnėnams, o surašant dokumentą nepaminti jo paties vaikai, verčia spėti, kad su Rotundo dukterimi vaikų nesusilaukė arba jie mirė kūdikystėje ar ankstyvoje vaikystėje³⁴.

Teiginius dėl mokslų Turkijoje, piligrimystės į Jeruzalę galima būtų palaikyti dar viena legenda, tačiau išlikę 10 K. Dzeržko laiškų, rašytų 1578–1599 m. jo patronui LDK lauko, didžiajam etmonui, pakancleriui ir Vilniaus vaivadaui Kristupui I Radvilai Perkūnui, bent jau pirmą teiginį patvirtina. Jie pakankamai iškalbingi ir kitais atžvilgiais, labiau nušviečia šio neeilinio, etatinio karališkojo sekretoriaus asmenį bei veiklą. Be to, apie mokslus ir pasiuntinybes į Turkiją byloja ir kiti duomenys³⁵. Laiškai rašyti iš Ukrainos, Lenkijos, Prūsijos bei Lietuvos: Lvovo, Glinianų prie Lvovo, Varšuvos, Raptinės ir Stakliškių. Šios ir kitos laiškuose minimos vietovės bei aptariamais reikalais liudija apie dalykiškai ir geografiškai labai intensyvų karališkojo sekretoriaus gyvenimą. 1578 m. liepos 23 d., 1579 m. gruodžio 2 d. laiškuose pasirašo „karališkuoju dvariškiu“, o 1596 m. birželio 17 d. laiške – „Trakų vėliavininku, jo karališkosios malonybės arabiškuoju sekretoriumi“. Pastarasis įvardijimas geriausiai nusako Dzeržko pareigas.

Iš Lvovo Dzeržkas pranešinėjo Radvilai apie kovas prieš totorius, turkų ir totorių pasiuntinių atvykimą, audinių patronui pirkimą. Kituose laiškuose informavo, kaip karaliaus pavedimu surašinėjo kariuomenę, derėjosi su jais dėl atlyginimų išmokėjimo. Laiškuose Dzeržkas dažnai vartojo lotyniškus posakius, o štai 1590 m. rugsėjo 22 d. laiške žavėjosi išgirsta puikia lotyniška kalba ar minėdamas pas turkus perbėgusį Kameneco paseniūnį Nadolskį su galesčiu pažymėjo, kad buvo žmogus „didelio proto ir sumanus, mokėjęs daug kalbų“. Taigi vertino išsilavinimą.

1596 m. birželio 17 d. laiške teigė negalįs atsiųsti jo paties išverstų turkiškų dokumentų, nes jų nebeturi, tad perpasakojo trijų laiškų turinį. Tame pat laiške valdovo vardu kvietė Radvilą atvykti į rūmus, padėti sutvarkyti popiežiaus pasiuntinio reikalus, pridurdamas: „... nekalbama apie religiją, o apie mūsų tėvynę“ (*tu nie idzie o religią, ale o ojczyznę naszą*). Deja, iš konteksto neaišku, kam priklauso ši mintis – karaliui ar pačiam K. Dzeržkui. 1596 m. birželio 21 d. laiške skundėsi, kad neturi kur

³³ LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 234, l. 1.

³⁴ Kitus dokumentus apie K. Dzeržką ir jo giminaičius žr.: ten pat, b. 168, 174, 184, 234, 243, 252, 257, 297, 298. Tai, kad K. Dzeržkas neturėjo vaikų, teigia ir B. Baranowski, min. veik.

³⁵ *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów* (toliau – AGAD, AR), dz. V, Nr. 3515; B. Baranowski, min. veik.

gyventi arti Krokuvos ar Varšuvos, ir prašė parūpinti kokią nors pajamų teikiančią pareigybinę valdą Žiežmariuose ar kur kitur LDK. 1599 m. balandžio 20 d. laiške vėl perpasakojo turkų valdovo ir vizirio laiškus karaliui. Savo vertės pajautimą rodo 1599 m. balandžio 18 d. laiškas, kuriame K. Dzeržkas stebėjosi, jog Radvila jam nuolat primenąs kažkokį depozitą: „... nes jaučiuosi gimęs bajoru, taigi žinau, kas yra mano pareiga“ (*gdyż czuję się, żem się szlachcicem urodził i wiem, co jest powinność moja*). Čia pat priduria, kad ne tik depozitą, bet ir savo sveikatą pasiryžęs patronui paaukoti.

O štai apie artimumą patronui kalba 1579 m. gruodžio 2 d. laiškas, iš kurio aiškėja, kad jis Radvilai ieškojo naujos žmonos 1577 m. mirus pirmajai kunigaikščio žmonai. K. Dzeržkas išgyrė pristatomos kandidatės išvaizdą: iš veido esanti panaši į velionę, tik linksmesnė ir rausvesnė, šiek tiek aukštesnė. Apskritai esanti tokia graži, jog gražesnę sunku surasti (*stanu tak pięknego, że trudno piękniejszy czlik widzieć może*). Tame pačiame laiške pranešė vykstaš į Turkiją, kur patronui nupirksias tokius žirgus, kurių ir valdovui nebūtų gaila. 1599 m. sausio 25 d. laiškas parodo dar vieną K. Dzeržko ryšį su Radvila. Jame jis užtarė jau minėtą savo seserį Kielczewską, tarnavusią, t. y. prižiūrėjusią didiko ir, pasak jo, labai ją vertinusios ir atsilygintižadėjusios velionės patrono žmonos vaikus. Tai dariusi ir po jos mirties. K. Dzeržkas teigė, kad vyresnysis Radvilos tarnas ją skriaudžiaš, apkalbąs prieš kunigaikštį. Prašė jai atsilyginti ir atleisti iš tarnybos.

Laiškų temos pabaigai – buitinė detalė, paminėta 1596 m. birželio 21 d. Laiške, be kitų dalykų, teigė neparduosias Biruliškių, kol gyvensias Žiežmariuose³⁶, nes jam gaila ten užveistų karpių! Matyt, tikrai mėgo šią žuvį arba turėjo neblogą humoro jausmą. Atskirai verta paminėti ir susivokimą teismų situacijoje. Tai atsispindi 1596 m. birželio 21 d. laiške. Pranešęs patronui, jog ponas Pakošas negražino jam tam tikro geležies kiekio, teigė, kad pašauktų jį į teismą Trakų pavieta, tačiau ten skurdas, o Lenkijoje irgi nelaimėtų, nes joje palankiau į tai žiūrima (*pozwałbym go, ale gołota w Trockiem, a w Koronie tam byś też niewygrał nic, bo tam ma na tie łaskawsze urzqd*). Taigi negalįs kitaip pasielgti, kaip tik negražinti Pakošui 20 statinių avių. Beje, apie K. Dzeržko nusimanymą teisėje rodo 1595 m. gegužės 7 d. Krokuvoje karaliaus teisme jo pasakyti argumentai, atstovaujant Rotundo palikuonių pusei byloje prieš pranciškonus³⁷.

Tokie tad svarbesni bei įdomesni išties vertingų bei informatyvių K. Dzeržko laiškų momentai, nekalbant apie tai, jog juose pranešinėjo patronui apie politinius įvykius, jo reikalų tvarkymą, santykius su kitais Radvilos klientais – Palubinskiu, Lackiu, Fronckovičiu ir pan. Be abejo, nuolat paliečiama turkiškoji tema. Apskritai galima teigti, jog Kristupas ir kiti Dzeržkai savotiškai įgyvendino 1597 m. Jakubo Górschio knygelė-

³⁶ K. Radvila Perkūnas Žiežmarių valdą laikė nuo 1572 m., kai ją gavo iš LDK ponų už paskolintą nemažą pinigų sumą. 1572 09 27, Rūdninkai, *Wojewódzkie archiwum państwowe w Krakowie, Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów (Wawel)*, Nr. 934.

³⁷ 1594 05 10 išrašas iš LDK Vyriausiojo Tribunolo knygu, *MAB RS*, f. 43, Nr. 8989.

je „Rada pańska“ išdėstytus teiginius, kad vienas žmogaus tinkamumo valstybinei tarnybai požymių yra mokėjimas daugelio kalbų, pirmiausia tų tautų, kurios yra valstybės sudėtyje arba kaimynystėje. Tarp kalbų, kurias mokačių žmonių reikia Lenkijos karaliui, jis pamini ir turkų bei totorių kalbas³⁸. Būtent šioje srityje „specializavosi“ – vertėjavo Dzeržkai, papildydami šias funkcijas kitais karališkiesiems sekretoriams pavedamais darbais, pasiuntinybėmis. Kelias kalbas mokėjo ir Kristupo brolis Jonas, pastarojo sūnus Prandota, kaip teigiama, daugelio rytietišku ir vakarietišku kalbų žinovas. Šio vaikaitis Remigijanas dar XVII a. antroje pusėje tarnavo rytų kalbų vertėju!³⁹ Taigi galima teigti, kad Rotundas susigiminiavo su panašiais į save, savotiškos valstybės valdininkų – intelektualų dinastijos atstovais. Nėra abejonės, jog vieni kitus rėmė ir karališkojo sekretoriaus pareigybėje, karaliaus dvare ar pas didikus, pirmiausia tarnaudami Radviloms.

K. Dzeržko svainio Marjano Janovičiaus Loknickio giminė buvo paplitusi Palenkėje, Bielsko paviete. Jų herbas vėlgi Nieczuja⁴⁰. M. Loknickio tėvas Janas – Bielsko pavieto vaisksis, Loknicos ir kitų valdų netoli Bielsko paveldėtojas. Tai, kad jis būvodavo Vilniuje ir, matyt, susidūrė su Radvilomis, rodo 1554 m. rugpjūčio 30 d. Prūsijos hercogo Albrechto laiškas Vilniaus vaivada M. Radvilai Juodajam, kuriame prašoma pagelbėti „lenkų bajorui“ Janui Loknickiui⁴¹. Marjanas – vienas iš kelių J. Loknickio sūnų, padaręs bene didžiausią karjerą – mirė būdamas paskirtuoju Palenkės vaivadijos kaštelionu. Kaip ir jo svainis K. Dzeržkas, M. Loknickis tapo Stepono Batoro karališkuoju dvariškiu ir sekretoriumi⁴², šias pareigas ėjo ir Zigmanto Vazos laikais. Beje, tokią pat pareigybę Stepono Batoro sekretoriatai, tik be etato ir atlyginimo, turėjo ir M. Loknickio brolis Stanislovas. Kaip matyti iš S. Loknickio laiško Vilniaus vaivada, LDK kancleriui M. Radvilai Rudajam, Stanislovas buvo pastarojo klientas: laiške informavo, kad atidavęs karaliui ir Lenkijos kancleriui patrono laiškus, teigė, kad naujienų nėra, skundėsi pinigų karui trūkumu⁴³. Dar vertingesnis paties M. Loknickio laiškas M. Radvilos Rudojo sūnui, Vilniaus vaivada K. Radvilai Perkūnui, kuriame prašė sumokėti didiko velionio tėvo, t. y. M. Radvilos Rudojo, skolą jam⁴⁴. Taigi galima neabejoti, kad tiek Dzeržkai, tiek Loknickiai buvo glaudžiai susiję su Biržų Radvilomis. Aišku, kad nemažai prie šių ryšių užmezgimo prisidėjo pats Rotundas.

³⁸ Pagal: Z. Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa, 1965, t. 2, p. 142.

³⁹ A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 5, p. 195; W. Dobrowolska, *Dzierżek Jan, PSB*, 1947, t. 6/2, p. 160; B. Baranowski, *Dzierżek Prandota*, ten pat, p. 162; *Urzędy województwa lubelskiego XVII–XVIII wieku. Spisy*, opr. W. Kłaczewski i W. Urban, Kórnik, 1991, Nr. 219, 278, 460.

⁴⁰ W. Wijuk Kojalowicz, *Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego*, p. 182; K. Niesiecki, min. veik., Lipsk, 1841, t. 6, p. 263–264; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, 1912, t. 15, p. 368–369.

⁴¹ *Elementa ad fontium editiones*, ed. C. Lanckorońska et L. Oleck, Romae, 1987, t. 66, d. 23, Nr. 4131, p. 190.

⁴² L. Kieniewicz, min. veik., p. 43, 52, 64.

⁴³ 1578 12 31, Krokua, AGADAR, dz. V, Nr. 8897.

⁴⁴ 1599 05 27, Bereza, ten pat, Nr. 8896.

Su Elžbieta Rotundaite M. Loknickis susilaukė mažiausiai šešių vaikų: dukrų Reginos ir Kristinos, sūnų Jono, Kristupo, Mikalojaus ir Stanislovo. Beje, Bonieckis teigia, kad M. Loknickis buvo vedęs Aną Hamšejevaitę, susilaukęs su ja dukros Zofijos Magdalenos. Bent jau Mikalojų ir Stanislovą turbūt reikėtų sieti su Bonieckio minimais Bielsko vėliavininku M. Loknickiu bei Bresto pavieto vaiskiu, Bielsko pa-
miškininkiu S. Loknickiu.

Minėti su Jarmoliškių valda susiję teisminiai ir kiti dokumentai padeda šiek tiek praskleisti nežinomybės šydą ir nuo Rotundo svainės Anos likimo. Galima tvirtai teigti, jog ji su istoriografijoje minėtu broliu Jonu⁴⁵ atvyko į Vilnių. Rotundas, matyt, padėjo svainiui kilti karjeros laiptais miesto savivaldybėje, o svainei – ištekėti. Jos vyru minimas Vilniaus miestietis Jonas Vavžeckis Rožycas (m. pr. 1597 11 18). Atrodo, tai jis 1589 m. buvo Vilniaus vaivadijos gėralų mokesčio nuomininkas⁴⁶. Su „Ганна Монтановна“ jis susilaukė mažiausiai trijų vaikų: sūnų Samuelio ir Augustino bei dukros Elžbietos, ištekėjusios už tos pačios Dzeržkų giminės atstovo Petro Dzeržko Skrzyneckio. Kai kurie autoriai teigia, jog Vavžeckiai – tai Skšetuskių giminės atstovai, kilę iš Skšetušėvo Krokuvos vaivadijoje, į Lietuvą atvykę XVI a. Taip pat pažymima, kad Vavžekių herbas buvęs Rola⁴⁷, vadinasi, toks kaip ir Rotundo. Jei herbo perėmimas ir šįkart tikrai buvo, tai jis patvirtintų logišką spėjimą, jog Rotundo svainis buvo atvykėlis iš Lenkijos, tačiau tik miestietis. Stepono Batoro laikais buvo priimta, kad karališkieji sekretoriai gali priimti plebėjus į savo herbą⁴⁸, vadinasi, tai galėjo padaryti ir Rotundas. Šiaip ar taip, Ana Montanaitė-Vavžeckienė dar gyva buvo 1599 m. liepos 23 d. Kaip matyti iš Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo išrašo, ji skolino 400 kapų grašių Ukmergės pakamarienei Onai Levonovnai-Jurjevičienei ir jos sūnui Stanislovui. Už tai trejiems metams gavo laikyti pastarųjų Dūkštų valdą su dvaru. Reikšminga, jog tarp šio įkeitimo sandėrio liudytojų buvo ir A. Vavžeckienės žentas Petras Dzeržkas iš Skšynco⁴⁹. Beje, apie pastarąjį, matyt, jokių pareigų neužėmusį asmenį kol kas žinome mažiausiai. Sprendžiant iš kelių XVII a. pradžios dokumentų, jis susilaukė bent jau dukros Anos, ištekėjusios už Jono Vasiljevičiaus Jachnovskio, Darsūniškio vėliavininko⁵⁰. Matyt, kaip ir kiti Dzeržkai, galiausiai jis išvyko į Lenkiją.

⁴⁵ Janas Montanas 1576 ir 1582 m. ėjo pareigas Vilniaus miesto taryboje, buvo metinis tarėjas. M. B u r b i a n k a, min. veik., l. 34–35.

⁴⁶ B o g d a n o w i c z D w o r z e c k i, *Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego* (be metų vietos), *LVIA*, f. 391, ap. 9, Nr. 2782, Nr. III, l. 136–137v.

⁴⁷ Jo vaikaitis Augustinas ėmė rašyti „z Skrzetuszewa Wawrzecim“, o jo sūnūs Vladislovas ir Jarošas pradėjo dvi Vavžekių giminės linijas. K. N i e s i e c k i, *Herbarz polski*, Lipsk, 1842, t. 9, p. 250–251; O. H e d e m a n, *Historja powiatu brastawskiego*, Wilno, 1930, p. 115, etc.

⁴⁸ L. K i e n i e w i c z, min. veik., p. 56.

⁴⁹ 1599 07 23, Vilnius, išrašas iš LDK Vyriausiojo Tribunolo teismo knygu, *MAB RS*, f. 16, Nr. 86, l. 104–105v.

⁵⁰ 1609 06 25 išrašas iš LDK Vyriausiojo Tribunolo knygu, *LVIA*, f. 1177, ap. 1, b. 252, l. 14–15v.

Kol kas nedarydami didesnių išvadų tepažymėsime, kad šie duomenys ne tik atskleidžia kelis naujus Rotundo biografijos puslapius, įrodo, kad jis turėjo tik vieną žmoną bei mažiausiai dvi dukras bei vaikaičių, tačiau ir išryškina dar vieną, gana panašią į Agripas ir jų giminaičius, t. y. giminystės ryšiais susietą XVI a. vidurio – XVII a. pradžios intelektualią karališkųjų sekretorių terpę. Taigi Rotundas, Dzeržkai, Loknickiai... Matyt, perfrazuojant Edmundo Rimšos teiginį dėl minėtų Agripų ir jų giminaičių, žymių XVI a. visuomenės bei kultūros veikėjų, šiuo atveju irgi būtų galima iškelti hipotezę apie nors ir menkesnę, tačiau gana ryškia „kultūrinio potencialo ir tradicijų koncentraciją vienoje giminėje per palyginti ilgą laikotarpį“⁵¹. Ateities tyrimai turėtų parodyti, kiek tokie atvejai to meto XVI a. Lietuvos visuomenėje buvo iš tikrųjų unikalūs.

PRIEDAI

Nr. 1

Vilniaus vaitienės Z. Rotundienės Meleskos laiškas Vilniaus vaivadienei Kotrynai Radvilienei

Jašiūnai, 1585 06 18

Originalas, autografas, defektuotas: AGAD, AR, dz. V, nr. 9625. Adresatas: Jaśnie wielmożnej a mej m(i)ł(o)ściwej paniej, jej m(i)ł(o)ści paniej wojewodzinej wileńskiej

Jaśnie wielmożna a mnie m(i)ł(o)ści(w)a pani!

Służby me najniższe <...> w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani pilnie zalecam a dobrego ze wszelakimi pociechami na czasu me zamierzene w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani wespolek z je(go) m(i)ł(o)ścią, panem wojewodą życzę nie inaczej, jedno jako najniższa służebnicza etc. w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani.

Przytym w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani oznajmuję, iż się dziatki w(aszej) m(i)ł(o)ści nienajgorzej mają. Pan Krzysztof z łaski Bożej zdrów dobrze, panna Chalska rozgorewa się przez dzień na noc i to niebarzo, nie tak jako pierwej, ale przez się za łaską Bożą i wesola i je dobrze. Na ten czas nie mam nic do w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani pisać, jedno powtóre najniższe służby me do łaski w(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani zalecam. Z której, proszę, abym niebyła opuścona.

Dan z Jaszen, w poniedziałek po Ś(więtej) Trójcy A(nno) D(omini) 1585

W(aszej) m(i)ł(o)ści, mej m(i)ł(o)śc(ivej) pani najniższa służebnicza.

⁵¹ Cit. pagal: E. R i m š a, Venclovas Agripa ir jo giminė (I. Kilmė ir pirmtakai), *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija*, 1986, t. 1(94), p. 63.

Ich m(i)ł(oś)c(i) panny najniższe służby swe do łaski w(aszej) m(i)ł(oś)c(i), mej m(i)ł(oś)c(i)we)j paniej zalecają, także też i je(go) m(i)ł(oś)c(i) panu wojewodzie.

Zophia Mielieska, wójtowa wileńska.

Vertimas

Šviesiajai Dauggalei, mano maloningajai poniai, jos malonybei Vilniaus vaivadienei.

Šviesioji Dauggale, mano maloningoji poniai! Savo žemiausią tarnystę jūsų malonybei, mano maloningajai poniai nuolankiai pavedu ir visako geriausio su visokiausiais džiaugsmais, jūsų malonybe, mano maloningajai poniai drauge su jo malonybe ponu vaivada linkiu, ne kitaip tiktai kaip uoliausioji etc. jūsų malonybės, mano maloningosios ponios tarnaitė.

Drauge jūsų malonybei, mano maloningajai poniai pranešu, kad jūsų malonybės vaikučiai neblogiausiai jaučiasi. Ponas Kristupas Dievo malone sveikas, ponia Elžbieta įsikasčiuoja [pakyla temperatūra] vakarais, bet nelabai, ne taip kaip anksčiau. Taigi Dievo malone linksma ir gerai valgo.

[Daugiau] jūsų malonybei, mano maloningajai poniai dabar rašyti neturiu, tik dar kartą žemiausią savo tarnystę jūsų malonybės, mano maloningosios ponios malonei patikiu. Prašau, kad nebūčiau ja apleista.

Rašyta Jašiūnuose, pirmadienį po Šventos Trejybės, Viešpaties metais 1585.

Jūsų malonybės, mano maloningosios ponios žemiausioji tarnaitė.

Jų malonybės ponios savo žemiausią tarnystę jūsų malonybės, mano maloningosios ponios, taip pat jo malonybės pono vaivados malonei paveda.

Nr. 2

Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimas apeliacinėje byloje tarp Vilniaus pranciškonų vienuolyno ir Vilniaus vaitienės Z. Rotundienės Meleskos bei jos giminaičių

Vilnius, 1594 05 10

Išrašas iš Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo knygų: *NMB RS*, f. 190. Kitą išrašą žr.: *MAB RS*, f. 43, Nr. 8990. Abu išrašai skiriasi labai nežymiai. Išrašo nuorašą lenkų kalba žr.: *MAB RS*, f. 43, Nr. 8989. Skelbiame pagal išrašą, saugomą *NMB RS*, f. 190 (laikinas aprašas). Dėkojame *NMB RS* darbuotojoms už leidimą pasinaudoti f. 190 laikinajame apraše surašytais dokumentais.

<...> Кґды прыточыла се справа за декретом и апеляцыею от суду земского виленскаго(о), з роков по светои Троицы святе рымском в року девятьдесят третем судовне отправованых, которая у того суду была за позвы и жалобою отцов законъников кляшътора Панъны Марыи на пяску братъи меньшее светого Франтишъка в месте г(о)с(по)д(а)рьском Виленском, а меновите викарыя того костела князя Воитеха Леополита посполъ зо въсею братьею его на секретаровую

его королевское м(и)л(о)сти, старостиную стоклишскую, п(а)ни Зофию Якубовъну Монътановну Авъкгушьтыновую Ротундусовую Мелескую, воитовую виленскую, и на дочку ее, п(а)ни Галшку Авъкгушьтыновъну Мелескую Марыянову Локъницкую и п(а)ни Раину Авъкгушьтыновъну Мелескую Крышьтофовую Держковую, хоружыную троцкую, п(а)на Яна Вавърецького, мещанина виленского, и жону его Ганъну Монътановъну, держачых заставою двorca Ермолишского. То пакъ постановивъшы се перед нами у суду умоцованыи п(а)ни секретаровое, воитовое виленское и тых участниковъ ее вышь помененныхъ, Янъ Попиникгъ, подавъшы з Статуту, з розделу третего артыкул трыдцат вторым, трыдцат третии и трыдцат четвертыи и домовял се от стороны своее, абы тая справа доколи енеральноз(о), до их м(и)л(о)сти п(а)новъ судеи головныхъ всих донесена и перед всими их м(и)л(о)стью сужона и отправована была, а не от тых только трох их м(и)л(о)сти п(а)нов депутатовъ духовныхъ, а других трох свецких. Кгдыж, деи, неидет о кгрунты костельные або о добра духовные, але, деи, справа тая идет о именье земское, которое николи вольности костельной не ест прыписано и с тых добъръ завъжды службу земскую военную служоно. А умоцованыи отцовъ законъниковъ костела Панъны Марыи Станиславъ Девъчопольскии, также сточыи очевисто перед нами у суду, именьем отцовъ законниковъ поведил, иж, деи, тая справа, которая се дотыкает суду, так духовному, яко и светскому, перед тыми особами трема духовными, а трема светскими судити и отправовати належить. И домовял се, абы тая справа нигде инде, только перед особами духовными и светскими, которые на то высажоны, сут сужона и отправована была.

Мы, суд духовныи и светскии, зъ собою в том намовивъшы се а бачечы то, ижъ тая справа за тым декретом, так суду духовному яко и светскому, судит належить казали есмо им обеюм сторонам далеи у право поступовати. За чым умоцованыи отцовъ законниковъ панъны Марыи покладал ку чытаню перед нами тот декрет суду земского виленского в котором то описано ест. Ижъ кгды отцовъ законники кляштора панны Марыи жаловали с позву на п(а)ни старостиную стоклишскую и на дочки ее, также и на Яна Вавърецького о именье Ярмолишки, менечы ижъ на кляштор панъ Матеи Клочко былъ надалъ. Которое тое именье по смерти ее до того кляштора Панны Марыи законники деи держали и спокоине ужывали. Потом, кгды тот кляштор заповетрыль се а законники от поветрея в том кляшторе померли и тое именье Ярмолишки впусе зостало, тогды мальжонк тое старостиное стоклишское в держанье того именья впол, по которого смерти они неведати за которым правом держать, а тым законником поступити не хочут. И показуючы на тот дворец Ермолишки, умоцованыи отцовъ законниковъ покладал лист менечы быть фундушом Матея Воитеховича з Мереча, которого меновано быт Клочком. Яко бы тот Матеи Воитехович заложывъшы каплицу в костеле панъны Марыи, мель по жыvote своем на тую кашлицу на

вечность записут дворец Ярмолишкии. К тому и иньших листовъ и справъ на тот дворец Ярмолишский и конфирмацши ег(о) королевское м(и)л(ости), также и позвы покладал. А умоцованыи стороны позванное поведил, ижъ по смерти небожьчыка Ма // тея Яновича Клочка з Медзыречи, малжонка его Катерына Глебовъна за записами тог(о) Клочка во вьси имения ег(о) в держане вшодшы и тот дворец Ермолишки в держане свое взявъшы, по животе своим правом своим пустила и записала вси имена малжонка своего его королевское м(и)л(ости) Жыкгимоньту Авьгусту. А кгда его королевская м(и)л(ост) до держанья тых именъ прышол, потом его королевская ижъ не мел на тые имена слушиного права, от всех тых имен себе отсудивъшы, брату стрыечьному небожьчыка Матея Клочка Яну Клочьку Подорозскому вси тые имена и тот дворец Ермолишки за пр(а)вом его прырожнымъ всказаль и прысудил. Которыи тот Ян Клочько знову некоторые имена и тот дворец Ярмолишкии его кор(олевское) м(и)л(ости) записал. И покладал листъ привилеи его королевское м(и)л(о)сти, даныи малжьонькови п(а)ни старостиное стоклишское а отцови помененых дедичокъ, Авькгушьтынови Рудендусови⁵² на тот дворец Ермолишкии. К тому и иньших справъ на тот дворец належачых немало покладал. Умоцованыи отцовъ законниковъ мовил с цедулы широкими словы, ижъ Ян Клочко чужого имения не мог королю ег(о) м(и)л(ости) записовать, ижъ ему самому право прырожное до того дворца не служыло, але право на тот дворец оицом законникомъ водлугъ запису небожьчыка брата его, которыи вечно тот дворец на костел записал, служыло и належало и слушно то отцом законникомъ за правом ихъ мает быт прысужено. А умоцованыи стороны объжалованое щытил се тым ижъ в дохоженью тог(о) имения Ярмолишского давность земская ест задержана и выводил то шырокими словы и арьтыкулы статутовыми ижъ вжо оицы законьники до того имения Ярмолишок ничего не мають. Умоцованыи теж отцовъ законьниковъ показоваль и доводил правами Юстынияна цесара ижъ давность <...> лови и сто лет нешкодить. К тому и иньших справъ и листовъ на тое имение Ярмолишки показоваль, домовляючи се того абы пры том праве был захован, а тое имение Ярмолишки отцом законникомъ в держане, яко на костел наданое, прысудили. Умо(ц)ованыи стороны отпорное тое право тых законниковъ на тот дворец Ярмолишский на том суде земском виленском покладаное бурыл, то ест листъ того Матея Клочка ижъ под одною печатю показал се. А умоцованыи отцовъ законниковъ выводил то ижъ, тот листъ ест слушыны, поведаючи, ижъ небожык Матея Клочко былъ чоловіекъ зацныи, енералом земли Жомоитское и так была печат его одна важьна. Яко колько их умоцованыи стороны позванное домовляль се, абы мовенье умоцованог(о) отцовъ законьниковъ яко неправное на сторону отложывъшы, сторону позваную пры праве и давности земской зоставлена была. А по иньших многих спорехъ тот суд, выслухавъшы

⁵² Taip rankraštyje, turėtu būti „Ротундусови“.

достаточне тое справы видечы право *отцовъ* законниковъ не слушное и давностью земскою не одною замолчаное, п(а)ни старостиную стоклискую и дочки ее м(и)л(о)сти п(а)ни Локъницкую и п(а)ни Держговую, яко держачых тог(о) дворца Ярмолишок пры том дворцы Ярмолишках водле привилевъ ег(о) королевское м(и)л(ости) и пры давности земскои на вечные ч(а)сы zostавили. А *отцове* законъники менечы *тот* всказ не водле права учыненыи апелевали до суду головног(о) трыбунального, которое *врад тот // им* допустил, яко шыреи и достаточней в том декрете описано и доложено *ест*. А так мы, суди головные духовные и светские, в той справе *отцовъ* мниховъ закону светог(о) Франтишка зъ *еи* м(и)л(остью) п(а)ни старостиною стоклискою за апеляцыею *от* суду земского виленского прыпалою, ижъ мы суди стану духовного и светског(о) на декрет *одностайныи* не згодили, але в *ровность* вотъ на обе стороне остало с тых прычин, ижъ одна сторона узнавали суд суду земског(о) слушьне *быт* во всем учыненыи, а другая *ровная част* розумеючы *тот* суд з *уближеньем* прав духовных быти. Прото згажаючы се с правом *посполитым* з *артыкуломъ* трыдцат вторым в розделе третем описаным, с того справою обедве стороне на розсудок его королевское м(и)л(ости) *отсылаемо*. Которая справа до книг головныхъ трыбунальных *ест* записано. С которого записаня и *сес* выпис с книг под *печато* земскою воеводства виленског(о) *отцом* законником *ест* выдан.

Писан у Вильни <...>

Vertimas

<...> buvo svarstoma byla dėl Vilniaus žemės teismo teismiška i įvykusios kadencijos po katalikų Šventos Trejybės šventės [15]93 metais sprendimo ir apeliacijos. [Byla] teisme buvo [nagrinėjama] pagal Šv. Pranciškaus mažesniųjų brolių [Švč.] Mergelės Marijos smiltynėje, vienuolyno valdoviškame Vilniaus mieste, tėvų vienuolių, o būtent bažnyčios vikaro, kunigo Vaitiekaus Leopolito, draug ir visos brolijos šaukimus ir skundą jo karališkosios malonybės sekretorienei, Stakliškių seniūnienei, Vilniaus vaitienei poniai Zofijai Jokūbaitei Montanaitei Augustinienei Rotundienei Meleskai ir jos dukrai poniai Elžbietai Augustinaitei Meleskai Marjanienei Loknickai ir Trakų vaikienei poniai Reginai Augustinaitei Meleskai Kristupienei Dzeržkienei, Vilniaus miestiečiui ponui Jonui Vavžeckiui ir jo žmonai Anai Montanaitei, valdantiems įkaitu Jarmoliškių dvarą.

Taigi stojęs priešais mus teisme ponios sekretorienės, Vilniaus vaitienės ir aukščiau išvardytų jos dalininkų įgaliotinis Jonas Papinigis pateikė iš Statuto 3 skyriaus 32, 33 ir 34 straipsnius ir prašė nuo savo pusės, kad byla būtų pateikta visuotiniam susirinkimui, pranešta visiems jų malonybėms ponams vyriausiems teisėjams ir visų jų malonybių būtų teisiama bei nagrinėjama, o ne tik trijų jų malonybių deputatų dvasininkų, bet [ir] kitų trijų pasauliečių. Kadangi atseit kalbama ne apie bažnytinės ar dvasinės valdas, bet atseit byla liečia bajorišką žemės

valdą, kuri niekada bažnytinei teisei nebuvo priskirta ir nuo tų valdų visuomet buvo atliekama **bajoriška karinė tarnyba**. O [Švč.] Mergelės Marijos vienuolyno tėvų vienuolių įgaliotinis Stanislovas Devčopolskis, taip pat stovėdamas asmeniškai priešais mus teisme, tėvų vienuolių vardu pasakė, kad atseit byla, kuri priklauso tiek dvasiniam, tiek pasaulietiniam teismui, trijų dvasiškių ir trijų pasauliečių turi būti teisiama ir nagrinėjama. Ir prašė, kad byla niekieno kito, tiktai dvasiškių ir pasauliečių, kurie tam paskirti yra, būtų teisiama ir nagrinėjama.

Mes, dvasiškas ir pasaulietinis teismas, pasitarę dėl to ir matydami, kad byla dėl to sprendimo tiek dvasiškam, tiek pasaulietiniam teismui priklauso, paliepėme abiem pusėms toliau bylinėtis.

Taigi [Švč.] Mergelės Marijos [vienuolyno] tėvų vienuolių įgaliotinis pateikė mums skaiyti Vilniaus žemės teismo sprendimą, kuriame yra tai aprašyta. Kad, kai [Švč.] Mergelės Marijos vienuolyno tėvų vienuoliai skundė šaukdami [į teismą] ponią Stakliškių seniūnienę ir jos dukteris, taip pat Joną Vavžekį dėl Jarmoliškių dvaro, teigdami, kad ponas Motiejus Kločka buvo [jį] užrašęs vienuolynui. Šį dvarą po jo mirties prie [Švč.] Mergelės Marijos vienuoliai valdė ir ramiai [juo] naudojosi. Paskui, kai vienuolynas apsikrėtė maru ir vienuolyno vienuoliai nuo maro išmirė ir Jarmoliškių dvaras buvo apleistas, tuomet Stakliškių seniūnienės vyras dvarą užvaldė. Po jo mirties jie [paveldėtojai] nežinia kokia teise [dvarą] valdo ir vienuoliams atiduoti nenori. Ir nurodęs [tai] dėl Jarmoliškių dvaro, tėvų vienuolių įgaliotinis pateikė raštą teigdamas, [kad tai] yra Motiejaus Vaitiekavičiaus iš Mendzirečės, vadinto Kločka, fundacija. Atseit tas Motiejus Vaitiekavičius, įsteigęs koplyčią [Švč.] Mergelės Marijos bažnyčioje, po savo mirties užrašė tai koplyčiai Jarmoliškių dvarą. Be to, kitus raštus bei dokumentus ir jo karališkosios malonybės patvirtinimus Jarmoliškių dvarui, taip pat šaukimus pateikė.

O pašauktosios pusės įgaliotinis pasakė, kad, velioniui Motiejui Janovičiui Kločkai iš Mendzirečės mirus, jo žmona Kotryna Glebavičiūtė pagal Kločkos užrašymus į visus jo dvarus įžengusi ir [taip pat] Jarmoliškių dvarą užvaldžiusi, po savo mirties perleido ir užrašė visus savo vyro dvarus jo karališkajai malonybei Žygimantui Augustui. O kai paskui jo karališkoji malonybė pradėjo valdyti tuos dvarus, kadangi jo karališkoji malonybė neturėjo jiems pagrįstos teisės, [tuomet] visų dvarų atsisakęs, velionio Motiejaus Kločkos pusbroliui Jonui Kločkai Podorozskiui visas tas valdas ir Jarmoliškių dvarą pagal jo prigimtinę teisę paskyrė ir priteisė. Tasai Jonas Kločka vėl kai kurias valdas ir Jarmoliškių dvarą jo karališkajai malonybei užrašė. Ir pateikė jo karališkosios malonybės raštą privilegiją, duotą Stakliškių seniūnienės vyrui, minėtų paveldėtojų tėvui Augustinui Rotundui dėl Jarmoliškių dvaro. Be to, nemažai kitokių, su tuo dvaru susijusių dokumentų, pateikė.

Tėvų vienuolių įgaliotinis plačiai kalbėjo iš rašto, kad Jonas Kločka svetimo dvaro negalėjo jo malonybei karaliui užrašyti, nes jis pats prigimtinės teisės į dvarą neturėjo, o teisė į dvarą tėvams vienuoliams pagal jo velionio brolio, kuris visam laikui dvarą bažnyčiai užrašė, užrašymą perėjo bei priklausė ir teisingai tėvams vienuoliams pagal jų teisę tai turi būti priteista.

O atsakomosios pusės įgaliotinis gynėsi tuo, kad Jarmoliškių dvaro išieškojimo neleidžia žemės teisės senatis, ir įrodinėjo išsamiais žodžiais bei statuto straipsniais, kad tėvams vienuoliams Jarmoliškių dvaras jau visiškai nebepriklauso.

Tėvų vienuolių įgaliotinis taip pat įrodinėjo ir grindė imperatoriaus Justinijono teise, kad senatis <...> ir šimtas metų ne kliūtis. Be to, ir kitokių dokumentų ir raštų Jarmoliškių dvarui rodė prašydamas, kad tos teisės būtų išlaikytos, o Jarmoliškių dvaras, kaip bažnyčiai dovano-tas, tėvams vienuoliams valdyti būtų priteistas.

Atsakovo įgaliotinis vienuolių teisių į Jarmoliškių dvarą, Vilniaus žemės teismui pateiktas, tai yra Motiejaus Kločkos raštą, kadangi buvo su vienu antspaudu, nepripažino. O tėvų vienuolių įgaliotinis įrodinėjo, kad raštas yra tikras, teigė, kad velionis Motiejus Kločka buvo garbingas Žemaitijos seniūnas ir todėl jo paties antspaudu pakako. Tiek pat atsakovo įgaliotinis reikalavo, kad tėvų vienuolių įgaliotinio kalba kaip nepagrįsta būtų atmesta, o atsakovas paliktas prie žemės teisės ir senaties.

Po daugelio kitų ginčų teismas, pakankamai išklauses reikalą, matydamas tėvų vienuolių teisę [esant] nepagrįstą ir ne viena žemės [teisės] senatimi paneigtą, ponią Stakliškių seniūnie-nę ir jos malonybės dukras ponią Loknickienę ir ponią Dzeržkienę kaip Jarmoliškių dvaro valdytojas prie jo pagal jo karališkosios malonybės privilegijas ir žemės [teisės] senatimi vi-sam laikui paliko. Tėvai vienuoliai, teigdami, [kad] sprendimas ne pagal teisę padarytas, ape-liavo į vyriausiojo tribunolo teismą, ką teismas jiems leido, kaip plačiau ir išsamiau yra tame sprendime aprašyta ir išdėstyta. Taigi kadangi mes, vyriausieji dvasiški ir pasaulietiniai teisė-jai, byloje Šv. Pranciškaus ordino tėvų vienuolių su jos malonybe, ponia Stakliškių seniūnienė, tekusioje pagal apeliaciją iš Vilniaus žemės teismo, nesutarę dėl vieningo sprendimo, tačiau po lygiai abiem pusėms pasiskirsčius dėl to, kad viena pusė pripažino žemės teismo sprendimą visame kame teisingai padarytą, o kita tokia pat dalis laikė teismą pažeidus dvasinę teisę. Dėl to sutinkamai su visuotinės teisės 32 straipsnio 3 skyriuje aprašyta dėl šios bylos abi pusės jo karališkajai malonybei spręsti persiunčiame. Ši byla vyriausiojo tribunolo knygoose yra užrašyta. Iš to įrašo ir šis išrašas iš knygų su Vilniaus vaivadijos žemės teismo anspaudu tėvams vienuoliams yra išduotas.

Rašyta Vilniuje <...>.

Nr. 3

Vilniaus pavieta vaznių pranešimas apie Vilniaus pranciškonų vienuolino vienuolių įves-dinimą į Jarmoliškių valdą, kuri remdamasis seimo teismo sprendimu ir valdovo raštu įvykdė Vilniaus žemės teismo teisėjas Jonas Astikas

Jarmoliškės / Vilnius, 1597 06 06 / 19

Išrašas rusėnų kalba su lenkišku intarpu iš Vilniaus vaivadijos pilies teismo knygų, *NMB RS*, f. 190. Sutrumpintą rašto lenkišką nuorašą žr.: *MAB RS*, f. 43, Nr. 8994.

<...> Я, Юри Клодницкии и я, Щастныи Янович, а я Миколаи Залескии, возные повету виленського <...> ознамуемъ сим нашымъ квитомъ, ижъ што его королевская

милост, нашъ милостивыи пан листъ свои под датою року тисеча пят сотъ деветьдесять семого м(е)с(е)ца марца чотырнадцатого дня до его м(и)л(о)сти п(а)на Яна Остика, суди земского виленського и дворанина его королевское м(и)л(о)сти, писати рачыл, ознаимуючы иж его королевская милост наш милостивыи панъ на соиме валномъ у Варшаве за прыточенъем справы законников закону светого Франтишка брати меншое кляштору виленского костела заложеня Панны Марьи на пяску з старостиною стоклискою, воитовою виленскою, пани Зофию Якубовною Монтановною Авъгустыновою Рутундусовую⁵³ Мелескою и дочками ее Раиною Крыштофовой Дершковою, Яному Ваврецькимъ, мещаниномъ виленскимъ и жоною его Ганною Монтановною и с потомками Марьяна Лакницкого, з Галшкою дочкою старостиное стоклиское спложоныи о фолварокъ Ярмолискии, недалеко отъ Вильна лежачыи, отъ небощыка Матея Ключка старосты Жомоитского на тотъ костель фундованыи за певными добрыми листы и доводы законниковъ тотъ фолварокъ Ярмолишскии до костела Панны Марьи вечно зо всимъ присудити рачылъ. И росказуючы его м(и)л(о)сти пану суди, абы его м(и)л(о)ст отъ даты выроку его королевское м(и)л(о)сти за дванадцать недель тамъ зъехавшы тотъ фолварокъ Ярмолишки водле декрету его королевское м(и)л(о)сти до того костела прывернулъ и законникомъ в моц, в держань и ужывань вечное подал. О чом шыреи в томъ листе его королевское м(и)л(о)сти описано естъ.

Ино его милост панъ Янъ Остик, судя земскии виленськии, чынечы досыт воли и росказаню его королевское м(и)л(о)сти, заховуючы в том водле права посполитого, маючы пры себе нас трох возных и нас пети шляхтичов вышеи имени описаных, в року теперешнем тисеча пят сотъ деветьдесять семом м(е)с(е)ца июня шостого дня, то ест от даты выроку его королевское м(и)л(о)сти за дванадцат недель, до того фольварку Ярмолишок зъехавшы, а знаходшы там не мало людей добрых пытал, хто бы отъ отъ ее м(и)л(о)сти пани воитовое виленское и участниковъ ее милости ку поданю того фольварку законникомъ умоцованыи былъ. Ино панъ Захарыяшъ Федорович а пан Янъ Островскии отъ ее милости пани воитовое и участниковъ ее, а панъ Самуель Ваврецькии отъ п(а)на Яна Ваврецького отца своего и малъжонки его а матки своее пани Ганны Монтановны умоцованыи отозвавшы се, моцы листовные // на то себе даные перед его милостью показали. За чымъ его милост, оказавшы имъ декретъ его королевское м(и)л(о)сти и листъ до себе писаныи, пытал его м(и)л(о)ст пан судя, естлибы они тот фолварок Ярмолискии зо всимъ водле декрету его королевское м(и)л(о)сти законникомъ поступили. На што тые умоцованые отказ чынечы, вместо устьного мовенья своего цедулу с подписом рукъ своих подали, писаную писмом польскимъ тыми словы:

⁵³ Taip rankraštyje, turėtu būti „Ротундусовую“.

Miłościwy panie sędzia y panowie woźni! Przeciwni dekreтови króla jego mości ten folwark Jarmoliszski ze wszystkim tym jako nieboszczyk pan Kłoczko trzymał y jako od króla jego mości był dany prawem wiecznym nieboszczykowi godnej pamięci panu Augustynowi Mielekiemu, staroście stokliszkiemu, wójtowi wileńskiemu, teraz według dekretu króla jego mości ojcom mnichom kościoła panny Maryjej na piasku ustępuie, zostawując tylko w używaniu y w szafunku swoim grunty swoje własne od różnych osób przez nieboszczyka pana Augustyna Mielekiego, wójta wileńskiego jeszcze przed pomierzaniem włok tego folwarku Jarmoliszkiego pokupione, jako między włokami gruntów tego folwarku Jarmoliszkiego, tak y na różnych miejscach leżące, to jest mianowicie Poliepiszki, Tatarszki, Sokolniszki, Daniszki, Borejkwoszczynna, sianożęc od nieboszczyka Borejka pod grodziskiem Jurgiszka. Do tego, w polu żyto zasiane na dwornej paszni, które jest własne ich mościom należące, przy sobie ich mość zostawują, gdyż tego jego mości panu wójtowi wileńskiemu z folwarkiem Jarmoliszkim nie podano. Dom wielki, który tu jest gontami pobity, gliną oblepiony nieboszczyk pan wójt wileński swoim kosztem zbudował, w tym czasie rumacji od jego królewskiej mości użyczonym przenieśpiech y chude kłaczy zwieść nie mogli, prosi aby do czasu słusznego tu wcale był zachowan, pokąd zwieść mogą y wolno był wydan.

У тоє цедулы подпис рукъ <...> Захарыяшъ Федоровичъ, рукою властною подписал, Jan Ostrowski, podstarości stokliszski ręką swą własną.

По прочытаню тоє цедулы его милост пань судя домагал се, абы они на тые кгрунты, которые себе на тои цедуле мовенья своего выимуеь, сами зь его милостю зъехали, право купное и закуное на тые кгрунты в цедуле описанные, такъ теж и инвентар, если тот фолварок небошыку пану воиту без жыта засееного поданыи был, показали. Нижели тые умоцованные менечы, ижъ на то, абы по полях ездечы кгрунты там тые в цедуле своеи менованные выводить и право на них показоват мели, яко моцы не мають, такъ и права показоват, ани кгрунтовъ тых выводить не суть повинни. Сами на тые кгрунты зь его милостю паном судею зъехат, права на нихъ показать, такъ тежъ и всих кгрунтовъ до Ярмолишок належачых, яко небошыкъ пань воитъ держаль, выводить не хотели. И инвентару того имени Ярмолишког(о) поданья небошыку пану воиту отъ его королевское милости того имения фолварку Ярмолишского, в чым небошыку пану Авъкгуштыну Мелескому, воиту виленьскому, естли зь з божем засееныи або безъ збожя подано было не показали, але еще се домагали инвентару отъ законниковъ, яко чым отъ нихъ тоє имение фольварокъ Ярмолиски одышло. За чымъ его милост пань Ян Остикъ, судя земскии виленскии, маючы възгляд на декретъ его королевское м(и)л(о)сти, п(а)на нашого милостивого и на листъ его королевское м(и)л(о)сти до себе писаныи, тотъ фольварокъ Ярмолишскии, // двор з будованьемъ дворнымъ, з людми подданыи, з кгрунты и с пустовщызнами до него належачыми водле добровольного уступеня от еє м(и)л(о)сти пани воитовое виленьское и участниковъ еє до костела Панны Марьи прывернулъ, в моц, в держанье и вечное ужыванье отцомъ законникомъ того

костела подал. А што се дотычетъ жыта засееного, до которого се тые умоцованые прыповедали, ино и тое жыто его милост пань судя, за не показаньем иньвентару, кгдаж и само подобенство указываетъ, *иж тот двор Ярмолишский* на онъ час кгда небошыку пану воигу подавано, безъ жыта засееного быть не могъ, пры томъ дворе Ярмолишскомъ законникомъ подалъ. А з стороны дому глиною обьлепено(о), до которого се тежъ они прыповедали, бачечы его милость *иж* оным на румацью отъ его королевское милости досыт час не малыи, *то ест* дванадцать недель зложоны был, а они в том часе того дому неспровадили, прото его милост пань судя и тотъ домъ до науки его королевское милости законникомъ подал.

А меновите, будованье того двора Ярмолишского, *то ест* въехавшы воротами великими в *тот двор*, по правои руке домъ збудованыи. Входечы до того дому кганок дошками пероныи, гвоздьми железными тые дошки прыбияны. У того кганку дверы на завесах железных с пробой и з защепками. Отъ того кганку вшодшы в сени, по левои руке светлица великая, печь кахлеи зеленых потлучоно верхное склепеное. У того печа и самых печь кахлеи осмь потлучоных. В *той светлицы* комин мурованыи, окон чотыры, оболоны жадное нетъ, оконницъ чотыры без завес, которые завесы свежо поотдирано. Тая светлица цеглою пласкою помощона. В сенях ковната одна, в которои и другую учынено дошками преперывшы. Другая ковнатка, с тое ковнатки потребьная коморка в тых сенях. Пры *той великои светлицы* комин великии мурованыи и з огнискомъ для варенья есть. В тых сеняхъ оконъ две. Тая сень и тые ковнатки с потребною коморкою також цеглою помощоно. Противъ тое светлицы светлица, в *ней* печ кахлеи зеленых с комином мурованыи, з сеней выведеныи. В *той* печи кахли тры выбиты. В *той* светлицы окон две безъ оболон, оконницы две, с которыхъ завесы поотдираны. С *той* светлицы ковната, пры *той* ковнате в боку комора потребьная, окно одно, оконница без завес. Пры *той* ковнате светлица ку воротам. В *ней* печ кахлеи зеленых у вес цалыи с коминомъ мурованыи, оконъ тры, оконницы без завес, у *одной* оконницы защепка с пробоемъ. Тые две светлицы и ковната, такъ тежъ потребьная коморка цеглою пласкою помощоно. У *тыхъ* всихъ *трох* светлицъ и у *ковнатъ* и *потребныхъ* коморокъ и у *сеней* ни *одных* дверей нетъ в том всемъ дому, окромъ только у кганку. И гаки поотбираны в ушакохъ, *ишые* секерми повысечоные. Тое будованье все на полы дерева пилованого. В тых сенях *вход* на салю, которая саля через вси сени ажъ на кганокъ выведена. Тотъ у *вес* дом глиною з надворя полепленыи и кгонты побитыи, будованыи не старо.

Другии домъ, неподалеко того дому, старое будоване. В томъ дому светлечка невеликая. Входечы в сени, по правои руке в *ней* печь простых кахлеи, оболонъ с фортами шклянныхъ чотыры. У *трох* оболон фортки леплены паперомъ, а у четвертое фортки шыбъ *шест* выбито, оконницы жадной нет. Дверы у *той* светлицы на завесахъ, с пробой, зъ защепками. Пры *печи* коминъ мурованыи. Противъ *той*

светлицы комора, в ней двери нетъ, окон тры без оболон и оконниц. В той коморе коминокъ мурованыи. В сенях всход на гору, на тойже горе кганок выведеныи. У тых сении двери на завесах с пробой и з защепьками // и кганокъ перед тым домом пероныи, дошками вжо опалыи. Тотъ домъ кгунты побитыи барзо старо, меисцы кгонтами новыми полатано.

Третьи домъ будованыи старыи, в нимъ светлица. В той светлицы печь у вес до самого фундаменту збитыи кахлеи зеленых, коминокъ мурованыи, оболонъ шкленыхъ тры, которые велми побиты, оконницы на завесах, лавы и вколо в той светлицы лошко лихое. В той светлицы двери на завесах с пробой и з защепьками, в боку тое светлицы комора. В ней лавы тры, в той коморе двери нетъ, окно одно малое а другое большое. Пры той же светлицы коминь мурованыи. Против той светлицы изба чорная с печомъ для печенья хлеба с цеглы мурованымъ, коминь пры стене мурованыи, оконъ тры з оконницами, лавы вколо. В той избе двери на завесах с пробой и защепьками. Пры той избе чарнои комора в боку з сени, в ней двери нетъ. В сеняхъ пры той грыдни комини зь огниском, которыи был мурованыи, до кгрунту збитыи. В тых сеняхъ въсход на гору дошками пероныи. Пры светлицы в тыхъ сеняхъ забоиница, што в ней олеи забияють. Двери, въходечы в тотъ дом, на завесахъ с пробой и з защепьками. Тотъ домъ старо кгунты побитыи, а меисцы новыми кгунтами полатано.

Пры том дому пивница мурованая склепистая и над нею муромъ вколо выведено, а в концу одномъ стены мур се вывалиль, такъ тежъ и шыя которою въхожывано. Тая пивница драницами крытая. Идучы ку сажовкомъ грыденка з сению, с печомъ чорнымъ, у той грыдни двери на бекгунахъ. У сении такожь на бекгунахъ двери, пры той сенце хлевик с хворосту плетеныи, соломою крытыи. А грыденка тая драницами крытая. Клетъ, в которои збоже ховають, вжо старая, в ней засековъ деветь, двери на бекгунахъ. Над тою клетю сховане з кганкомъ, въсход на гору. Двери на той горе на завесахъ. Хлевовъ рубленыхъ з дерева на быдло тры соломою крытые. Гумно, одрына для сена, рубленая з дерева, соломою крытая. Клоим, где збоже молотят, с хворосту плетеныи, соломою крытыи. Озеродов петнацать и то старые. Колодецъ въ дворе з дерева рубленыи, вколо дошками пероныи и кгонтами побитыи. Ворота на того двора опалые. Замету около двора прасловъ сороко два и то вжо опали и погнили.

Жыта засееного в томъ дворе Ярмолишскомъ, поведили подданые, которые сеели бо́чокъ двадцать две, ечменю бочку одну.

Подданые того двора Ярмолишского, которые службу служатъ, то ест Станиславъ Петровичъ Лизунъ у него сыны два Миколаи а Петръ – служба зуполная. Якубъ Кухта, у него сынъ одинъ Шымукъ – служба зуполная. Балтроеи Вилкович, у него сыны два Стасюкъ и Павлюкъ – служба зуполная. Урѣбанъ а Якутис Юргтелевичы, брамя рожоные. У Урѣбана сыны два, Шымел а Стасюкъ – служба

зуполная. Валентыи Наркелевичъ сына маеть малого Стася, з него – пол службы. Мартинъ Вилькелевичовъ сын в одделе з него – полслужбы. Стас Холхунович, з него – пол службы. Себестыян Месришкис, у него сыны два Адамъ а Юри, з него – полслужбы.

А потомъ его милост панъ Янь Остикъ, судя земскии виленъскии, взявшы з собою тыхъ подданныхъ ярмолишскихъ, такъ теж и суседовъ околичныхъ, ездил з нами возными и шляхтою подаючы кгрунты до того двора Ярмолишког(о) належачые и подавшы инъшые вси кгрунты, которыхъ подданные ярмолишские и суседи околичные здавна ярмолишскими бытъ поведали, законникомъ в держанье.

Кгды его милост з нами прыехаль до сеножати, прозываемое Скорсобель, которая лежытъ обаполь дороги великое Голшанъское едучы на Рудомину пры речце Скоденце, которое можеть бытъ навозовъ петнадцать // мнеи або болеи. Которую подданные Ярмолишские и суседовъ околичныхъ здавна до Ярмолишокъ належачою бытъ поведали, ино панъ Уръбанъ Лостаискии там же на тот час пры том будучы, до тое сеножати прыповедаючы се менечы, ижъ тая сеножатъ ест его властная, право свое передомною показоваль. Леч ижъ се тое право его намнеи на тую сеножатъ не стегаетъ, тогды тую сеножатъ его м(и)л(о)сть пан судя законникомъ подаль. А к тому тыежъ подданные ярмолишские менили еще вниз тоежъ реки две сеножатки по осми возовъ сена и поведали бытъ великие болота. Про то его милост пан судя и мы тамъ не ездилы есмо. А потомъ, кгды его милост панъ судя и мы возные и шляхта прыехали до кгрунту нивы поля зарослого, которое подданные ярмолишские и суседовъ околичныхъ менили бытъ Стукгутишки, которое лежытъ однимъ бокомъ пры дорозе той же Голшанскои, другимъ бокомъ от кгрунту п(а)на Уръбана Лостаиского, третимъ бокомъ, яко подданные ярмолишские менили, от кгрунту небощыка п(а)на воита Татарышок, там же на той ниве будучы намъ прыбыли до нас умоцованные ее м(и)л(о)сти пани воитовое и участникъ ее выш(е) мененые, менечы тую ниву бытъ татарышскою, а не стукгутишскою. А подданные ярмолишские и подданные некоторыхъ суседъ околичныхъ менили бытъ Стукгутишскою, до Ярмолишокъ належачою. Которую тую ниву его милост пан судя, за признаемъ подданныхъ законникомъ подаль, оставившы пани воитовой и участникъ ее, естлибы якое право мела, у суду належного вольное мовенье.

А потомъ его милост пан судя з намижъ возными и шляхтою ехал на сеножатъ под городищомъ, которую тые умоцованные пани воитовое и участникъ ее на цедуле своеи менили Юркишки, а подданные ярмолишские и обчые, такъ теж и суседи околичные менили бытъ Бурнакишки. Там же ставшы панъ Малхеръ а панъ Петръ Бурнакове прыповедали се до нее, менечы, же тая сеножатъ ест ихъ отчыстая, которая з некоторыми подданными ихъ была в заставе у небощыка пана Клочка, за што вжо пенензи отъдано, якож и подданными тыми вжо се есмо межы собою поделили и сеножати тое ужываем и листы на то маемъ, леч ижъ се значыло же то

ку Ярмолишкамъ держано. Его милость пан судя и тую сеножать законникомъ подалъ, оставившы, так пани воитовои, яко и паномъ Бурнаком, естлибы им вечность належала, у суду належного волное право.

А за тым его милост пан судя з намиж возными и шляхтою ехал до кгрунту, которыи тые умоцованные пани воитовое и и участников ее на цедуле своеи выимовали, названог(о) Бореиковщызна. Там же до того кгрунту прыповедал се подданыи ярмолишскии Станислав Петровичъ Лизунъ, поведаючи, иж я на тои земли сежу годовъ с петдесять, которая земля до Ярмолишокъ належала и подана небошыку Клочку от Бореика, на которой первеи передомною седел оичыч подданыи ярмолишьскии Остапко Кгервела. А иж се то с повести его значыло, же то до Ярмолишокъ здавна належало, прото его милост и тот кгрунт до Ярмолишокъ законникомъ подалъ, оставуючы пани воитовои и участником ее, естлибы якое право на то мели, у суду належного вольное право. А иж се в тых околичных кгрунтах, до Ярмолишок здавна належачыхъ, пры подаю ихъ жаденъ з суседов околичных, кгда их подданыи ярмолишские меновали, не прыповедалъ, але еще ярмолишскими признавали, тогды его милост пан судя тые вси кгрунты близшые, до Ярмолишок належачые, в моц, в держанье и во владзу отцомъ законником подалъ.

А до того, ижъ еще подданыи ярмолишские и обчыи менили две пустовщызны под дворомъ дворенина его королевское м(и)л(о)сти, земенина повету виленского п(а)на Аньдрея Станиславовича Люли, Чарнорецкимъ Янову и Петрову Кетурокишки, тогды его милост пан судя, пославшы вперед до нег(о) п(а)на // Люли и иныхъ суседь околичныхъ одно з нас возного, абы они до его м(и)л(о)сти вышли и границы кгрунтов своих указали и заступили, з намиж возными и нами шляхтою, ехал. Там же будучы его м(и)л(о)сти пану суди, нам возным и намъ шляхте на тых пустовщызнахъ вышодшы до его м(и)л(о)сти п(а)на суди пан Аньдреи Станиславович Люля поведил тыми словы: правда ест, што тые пустовщызны две Янову и Петрову Кетурокишки небошыкъ пан воит виленскии до Ярмолишок держаль, леч он же, пан воить, тые две пустовщызны Воитеху Грыбовичу продал, а Грыбович мне тое правом своим пустил. На што, деи, я право от тог(о) Грыбовича и того самого Грыбовича заступыцою маю. А ижем, деи, о прыезде вашей м(и)л(о)сти не ведал и тому заступыцы своему знати о том не дал. Прото, деи, прошу о час на постановенье того заступыцы за чотыры недели. В чомъ его милост пан судя, видечы быт реч слушную, за ужытем через его законникъ под тым же пунктом права с тым се увезанемъ задержаль да дня чотырнадцатого м(е)с(е)ца июля в семь року девятьдесят семом, под тым способомъ, иж где бы тот заступца его Воитехъ Грыбовичъ в том часе его заступовать и заразомъ очыстить не хотел, тогды он, пан Люля сам доброволне поднял се тые кгрунты законникомъ уступит, а на заступцы правом себе искать. А кгда доброволне тые кгрунты пан Люля уступит, тогды

отцове законникове за поступленьемъ его добровольнымъ збоже засеено на тых кгрунтех знят и сеножати покосити ему пану Люли позволили, заховуючы то где бы того дня м(е)с(е)ца июля чотырнадцатого онъ, панъ Люля або заступьца его Грыбович тых кгрунтовъ пустошыцзынь помененых законникомъ не поступил о дослане, яко с противного в той справе до его королевское м(и)л(о)сти п(а)на нашего милостивого.

И на то мы возные и мы сторона шляхта вышь писаные, пры том бывшы и того всего будучы добре ведоми, дали есмо менованым законником костела панны Марьи до записаня <...>.

Писанъ у Ярмолишкахъ року тисеча пят сотъ деветьдесять сегомо, м(е)с(е)ца июня шостого дня. У того квиту печатеи прытисенных осмъ и подпис руки тыми словы: Jerzy Kłodnicki, wozny ręką swą. Которое тое очевистое сознание менованых возных и тотъ квит ихъ до книг кгородских виленских ест вписанъ. С которых и сес выпис с книг под моею печатю законъникомъ <...> выданъ. Писанъ у Вильни.

Щасныи Богуматка, кгородскии виленскии писар <...>.

Vertimas

Aš, Jurius Klodnickis, ir aš, Feliksas Janovičius, ir aš, Mikalojus Zaleskis, Vilniaus pavieto vazniai, <...> pranešame šiuo mūsų kvitu, kad jo karališkoji malonybė, mūsų maloningasis valdovas savo 1597 m. kovo 14 d. datuotu raštu teikėsi parašyti jo malonybei ponui Jonui Astikui, Vilniaus [pavieto] žemės teismo teisėjui ir jo karališkosios malonybės dvariškiui, pranešdamas, kad jo karališkoji malonybė mūsų maloningasis valdovas visuotiniame seime Varšuvoje svarstant Šv. Pranciškaus mažesniųjų brolių ordino [Švč.] Mergelės Marijos smiltynėje Vilniuje vienuolino vienuolių byla su Stakliškių seniūniene, Vilniaus vaitiene ponia Zofija Jokūbaite Montanaite Augustiniene Rotundiene Meleska ir jos dukromis Regina Kristupiene Dzeržkiene, Vilniaus miestiečiu Jonu Vavžeckiu ir jo žmona Ana Montanaite ir su Marjano Loknickio palikuonimis, susilauktais su Elžbieta, Stakliškių seniūnienės dukra dėl Jarmoliškių palivarko, esančio netoli nuo Vilniaus velionio Motiejaus Kločkos, Žemaitijos seniūno tai bažnyčiai funduoto, sulig tam tikrais patikimais raštais ir vienuolių parodymais Jarmoliškių palivarką teikėsi priteisti amžinai [Švč.] Mergelės Marijos bažnyčiai ir paliepė jo malonybei ponui teisėjui, kad jo malonybė per 12 savaičių nuo jo karališkosios malonybės nuosprendžio nvykęs į ten, Jarmoliškių palivarką, pagal jo karališkosios malonybės sprendimą šitai bažnyčiai priskirtų ir vienuoliams amžinon galion, laikymui ir naudojimui perduotų. Apie ką plačiau tame jo karališkosios malonybės rašte yra parašyta.

Tada jo malonybė ponas Jonas Astikas, Vilniaus [pavieto] žemės teismo teisėjas, vykdydamas jo karališkosios malonybės valią ir paliepiamą, elgdamasis tame pagal visuotinę teisę, turėdamas prie savęs mus, 3 vaznius, ir mus, 5 žemionis, aukščiau vardais išvardytus, šiais 1597 metais, birželio 6 d., tai yra nuo jo karališkosios malonybės nuosprendžio datos [praėjus] 12 savaičių, atvykęs į Jarmoliškių palivarką ir radęs ten nemažai patikimų žmonių, klausė, kas

nuo jos malonybės ponios Vilniaus vaitienės ir jos malonybės dalininkų perduoti palivarką vienuoliams būtų įgaliotas. Tuomet ponas Zacharijus Fiodorovičius ir ponas Jonas Ostrovskis nuo jos malonybės ponios vaitienės ir jos dalininkų, o ponas Samuelis Vavžeckis nuo pono Jano Vavžeckio, savo tėvo ir jo žmonos bei savo motinos ponios Anos Montanaitės įgaliotinais atsiliėpė, sau duotus tam raštiškus įgaliojimus jo malonybei parodė. Tuomet jo malonybė, parodęs jiems jo karališkosios malonybės sprendimą ir jam rašytą laišką, klausė jo malonybės ponas teisėjas, ar jie perleidžia Jarmoliškių palivarką su viskuo pagal jo karališkosios malonybės sprendimą vienuoliams. Su kuo įgaliotiniai nesutiko, vietoj pasisakymo pateikė lenkiškai rašytą raštą su savo parašais, padavė taip skambantį:

Maloningasis pone teisėjau ir ponai vazniai! Jo malonybės karaliaus sprendimu Jarmoliškių palivarkas su viskuo, kaip velionis ponas Kločka valdė ir jo malonybės karaliaus buvo duotas amžinai velioniui, taurios atminties ponui Augustinui Meleskiui, Stakliškių seniūnui, Vilniaus vaitui, [o] dabar pagal jo karališkosios malonybės sprendimą [Švč.] Mergelės Marijos smiltynėje bažnyčios vienuoliams perleidžia, pasilikdami sau naudotis ir disponuoti savo nuosavas žemes iš įvairių asmenų velionio pono Augustino Rotundo, Vilniaus vaito dar prieš Jarmoliškių palivarko išmatavimą valakais, pirktas, tiek tarp Jarmoliškių palivarko valakų, tiek įvairiose vietose esančias, tai yra būtent Paliepiškės, Tatariskės, Sakalniškės, Daniškės, Borejkovščyzna, pieva iš velionio Borejkos [pirkta] prie piliakalnio, Jurgiškės. Be to, dvaro arimų lauke užsėtus rugius, kurie yra nuosavi, jų malonybėms priklausantys, jų malonybės sau pasilieka, nes jie jo malonybei ponui Vilniaus vaitui su Jarmoliškių palivarku neperduoti. Didįjį namą, kuris yra gontais apdengtas, moliu aplipdytas, velionis ponas Vilniaus vaitas savo lėšomis pastatė, per jo karališkosios malonybės suteiktą nugriovimui laiką dėl laiko stygiaus ir menkų kumelių nukelti negalėjo, [tad] prašo, kad iki tinkamo laiko, kol galės nukelti, būtų visas išsaugotas ir laisvai atiduotas. Šitame rašte rankų parašai <...> Zacharijus Fiodorovičius savo ranka pasirašė, Jonas Ostrovskis, Stakliškių paseniūnis, savo paties ranka.

Perskaičius raštą, jo malonybė ponas teisėjas reikalavo, kad jie į tas žemes, kurias sau savo ieškomajame rašte ima, patys su jo malonybe nuvažiuotų, pirkimo ir įkeičiamo pirkimo dokumentus žemėms, rašte paminėtoms, taip pat inventorių, jei palivarkas velioniui vaitui be pasėtų rugių buvo perduotas, parodytų. Tačiau įgaliotiniai, teigdami, kad tam, jog per laukus važinėdami rašte išvardytas žemes pristatytų ir dokumentus į jas rodytų, nėra įgalioti, todėl ir dokumentų rodyti nei žemių pristatyti neprivalo. Patys į tas žemes važiuoti su jo malonybe ponu teisėju, parodyti dokumentus į jas ir į visas kitas Jarmoliškėms priklausančias žemes, velionio vaito valdytas, nenorėjo. Ir Jarmoliškių dvaro inventoriaus, [surašyto] jo karališkajai malonybei perduodant Jarmoliškių dvarą palivarką velioniui, kaip velioniui ponui Augustinui Meleskiui, Vilniaus vaitui buvo perduotas, su užsėtais grūdais ar be grūdų, neparodė, tačiau dar reikalavo inventoriaus iš vienuolių, koks iš jų Jarmoliškių dvaras palivarkas buvo paimtas. Tuomet jo malonybė ponas Jonas Astikas, Vilniaus žemės teismo teisėjas, atsižvelgdamas į jo karališkosios malonybės, mūsų maloningojo valdovo sprendimą ir jo karališkosios malonybės jam rašytą raštą Jarmoliškių palivarką, dvarą su dvaro pastatais, žmonėmis valdiniais, jam

priklausančiomis dirvomis ir apleistomis žemėmis pagal savanorišką jos malonybės ponios Vilniaus vaitienės ir jos dalininkų perleidimą [Švč.] Mergelės Marijos bažnyčiai priskyre, laikymui ir amžinam naudojimui tos bažnyčios tėvams vienuoliams perdavė. O kai dėl užsėtų rugių, į kuriuos įgaliotiniai pretendavo, tai ir tuos rugius, neparodžius inventoriaus, kadangi ir pats panašumas rodo, kad tuomet, kai velioniui vaitui buvo perduodamas, Jarmoliškių dvaras be užsėtų rugių būti negalėjo, jo malonybė, ponas teisėjas kartu su Jarmoliškių dvaru vienuoliams perdavė. O dėl namo, moliu aplipdyto, į kurį jie taip pat pretendavo, jo malonybė matydamas, kad jiems nukėlimui jo karališkosios malonybės pakankamai nemažas laikas, tai yra 12 savaitių buvo nustatytas, o jie per tą laikotarpį namo neiškeldino, todėl jo malonybė ponas teisėjas ir tą namą pagal jo karališkosios malonybės paliepiną vienuoliams perdavė.

O būtent Jarmoliškių dvaro pastatai, tai yra įvažiavus pro didžiuosius vartus į kiemą dešinėje pusėje [stovi] pastatytas namas. Įeinant į namą, gonkos lentomis apmuštos, tos lentos geležinėmis vinimis prikaltos. Šitose gonkose durys ant geležinių vyrių su kilpvinėmis ir su ašomis. Iš tų gonkų įėjus į priemenę, kairėje pusėje didelė seklyčia, žalių koklių krosnis, viršutinis skliautinis sudaužytas. Šioje krosnyje ir pačios krosnies kokliai 8 sudaužyti. Toje seklyčioje mūrinis kaminas, 4 langai, rėmo jokio nėra, 4 langinės be vyrių, tie vyriai ką tik nuplėšti. Toji seklyčia plokščiomis plytomis išgrįsta. Priemenėje vienas kambarys, jame ir antras padarytas, pertvėrus lentomis. Antras kambarys, iš to kambario [išeina] išvietė [į] priemenę. Šalia tos didžiosios seklyčios didelis mūrinis kaminas su židiniu virti yra. Toje priemenėje 2 langai. Ta priemenė ir tie kambarėliai su išviete taip pat plytomis išgrįsti. Priešais tą seklyčią seklyčia, joje žalių koklių krosnis su mūriniu kaminu, išvestu iš priemenės. Tos krosnies 3 kokliai išdaužti. Toje seklyčioje 2 langai be rėmų, 2 langinės, nuo kurių nuplėšti vyriai. Iš tos seklyčios [išeina] kambarys, prie to kambario išvietė, 1 langas, langinės be vyrių. Šalia to kambario seklyčia [išeina] link vartų. Joje visiškai sveika žalių koklių krosnis su mūriniu kaminu, 3 langai, langinės be vyrių, vienose aša su vinkilpe. Tos dvi seklyčios ir kambarys, taip pat išvietė išgrįstos plokščiomis plytomis. Tose visose trijose seklyčiose ir kambariuose, ir išvietėse, ir priemenėje nėra nė vienu durų. Visame name, išskyrus tiktai gonkas, kabliai iš ušokų išplėšti, kiti kirviais iškapoti. Visas tas pastatas perpus pjauto medžio. Toje priemenėje laiptai į salę, toji salė per visą priemenę iki pat gonkų išvesta. Visas namas moliu iš kiemo [pusės] aplipdytas ir neseniai gontais apkaltas.

Netoli to namo kitas namas, seniai statytas. Name nedidelė seklytėlė. Įėjus į priemenę, dešinėje pusėje joje paprastų koklių krosnis, 4 stiklo rėmai su langeliais. Trijų rėmų langeliai užklijuoti popieriumi, o ketvirtojo langelio šeši stiklai išmušti, nėra jokios langinės. Tos seklyčios durys ant vyrių, su vinkilpėmis, su ašomis. Šalia krosnies mūrinis kaminas. Priešais tą seklyčią kamara, durų joje nėra, 3 langai be rėmų ir langinių. Toje kamaroje mūrinis kaminėlis, priemenėje laiptai į viršų. Viršuje gonkos išvestos. Tos priemenės durys ant vyrių, su kilpvinėmis ir su ašomis. Ir gonkos [yra] prieš tą namą lentomis apkaltos, jau aptriususios. Namas labai seniai gontais apkaltas, vietomis naujais gontais palopyta.

Trečias namas seniai statytas, jame seklyčia. Seklyčioje žalių koklių krosnis, iki pat pagrindo visa sudaužyta, mūrinis kaminas, 3 stikliniai, smarkiai sudaužyti rėmai, langinės ant vyrių. Šitoje seklyčioje aplinkui suolai, prasta lova. Toje seklyčioje durys ant vyrių, su vinkilpėmis ir ašomis. Prie tos seklyčios kamara, joje 3 suolai. Kamaroje durų nėra, vienas langas mažas, o kitas didelis. Šalia tos pačios seklyčios mūrinis kaminas. Priešais seklyčią juoda pirkia su mūryta plytine krosnimi duonai kepti, mūrinis kaminas prie sienos, 3 langai su langinėmis, aplinkui suolai. Toje pirkioje durys ant vyrių su vinkilpėmis ir ašomis. Prie tos juodos pirkios kamara šone iš priemenės, joje durų nėra. Priemenėje prie tos gryčios kaminas su židiniu, iki pagrindo išardytas, jis buvo mūrinis. Toje priemenėje laiptai į viršų lentomis apkalti. Prie seklyčios toje priemenėje spaudykla, kurioje aliejų spaudžia. Durys, įeinant į tą namą, ant vyrių su vinkilpėmis ir su ašomis. Tas namas seniai gontais apkaltas, o vietomis naujais gontais palopyta.

Prie to namo mūrinė skliautinė alinė ir virš jos aplinkui išmūryta, o viename sienos gale mūras, taip pat koridorius, kuriuo [buvo] įeinama, išvirtęs. Toji alinė dranyčiomis dengta. Einant link kūdrų pirkelė su priemene, su juoda krosnimi, toje pirkelėje durys ant bėgūnų. Priemenėje durys irgi ant bėgūnų, prie tos priemenės iš žabų pintas, šiaudais dengtas tvartelis. Klėtis, kurioje grūdus laiko, jau sena, joje 9 skyriai, durys ant bėgūnų. Virš tos klėties sandėlys su gonkomis, laiptai į viršų. Durys tame viršuje ant vyrių. 3 šiaudais dengti sienojų tvartai galvijams. Daržinė, šiaudais dengtas sienojų kluonas šienui, iš žabų pintas, šiaudais dengtas klojimas, kuriame grūdus mala. 15 ozerodų, ir tie seni. Šulinys kieme sienojų, aplinkui lentomis apkaltas ir gontais apmuštas. Šito kiemo vartai išgriuvę. Tvoros aplinkui kiemą pagalių 42, ir tie patys išgriuvę ir supuvę.

Valdiniai, kurie sėjo, pasakė, [kad] pasėtų rugių Jarmoliškių dvare yra 22 statinės, o miežių 1. Tarnaujantys Jarmoliškių dvaro valdiniai, tai yra: Stanislovas Petravičius Lizūnas, jo 2 sūnūs, Mikalojus ir Petras, – visa tarnyba; Jokūbas Kuchta, jo vienas sūnus Šimukas, – visa tarnyba; Baltromiejus Vilkavičius, jo 2 sūnūs, Stasiukas ir Poviliukas, – visa tarnyba; Urbonas ir Jakutis Jurgelevičiai, tikri broliai, Urbono 2 sūnūs, Šimelis ir Stasiukas, – visa tarnyba; Valentas Narkelevičius, turi mažametį sūnų Stasiuką, iš jo – pusė tarnybos; Martynas, Vilkelevičiaus sūnus, atsidalijęs nuo jo [tėvo], – pusė tarnybos; Stasys Cholchunovičius, iš jo – pusė tarnybos; Sebastijonas Mesriškis, jo 2 sūnūs, Adomas ir Jurijus, iš jo – pusė tarnybos.

Ir paskui jo malonybė ponas Jonas Astikas, Vilniaus žemės teismo teisėjas, paėmęs su savimi tuos Jarmoliškių valdinius, taip pat aplinkinius kaimynus, važiavo su mumis, vazniais ir žemionimis, perduoti Jarmoliškių dvarui priklausančias žemes. Ir kai perdavęs visas kitas žemes, kurias Jarmoliškių valdiniai ir aplinkiniai kaimynai nuo seno Jarmoliškių esant paminėjo vienuoliams valdyti, jo malonybė su mumis atvyko į pievą, vadinamą Skersabalė, kuri yra abipus didžiojo Alšėnų kelio važiuojant į Rudaminą, prie Skodenkos upelio. Iš jos gali būti 15 vežimų šieno, daugiau ar mažiau. Jarmoliškių valdiniai ir aplinkiniai kaimynai teigė ją nuo seno Jarmoliškėms priklausant. Tada ponas Urbonas Lostajskis ten pat tuomet būdamas į tą pievą pretendavo teigdamas, kad toji pieva yra jo nuosava, savo teises man parodė, bet kadangi jo teisės tos pievos neapima, tuomet [ir] tą pievą jo malonybė ponas teisėjas vienuoliams perdavė.

Be to, tie patys Jarmoliškių valdiniai dar vardijo žemiau tos pat upės dvi pieveles po 8 vežimus šieno [duodančias] ir pasakė esant [ten] dideles pelkes. Dėl to jo malonybė ponas teisėjas ir mes ten nevažiavome. O paskui jo malonybė ponas teisėjas ir mes, vazniai ir žemionys, atvažiavome į apaugusį lauką, kurį Jarmoliškių ir aplinkinių kaimynų valdiniai teigė esant Stugutiškėmis. Jis vienu šonu yra prie tos paties Alšėnų kelio, kitu šonu prie pono Urbono Lostajskio žemės, trečiu šonu prie velionio pono Tatariškių vaito žemės. Ten pat tame lauke mums būnant atvyko pas mus jos malonybės ponios vaitienės ir jos aukščiau paminėtų dalininkų įgaliotiniai, teigdami tą lauką esant Tatariškių, o ne Stugutiškių. Bet Jarmoliškių valdiniai ir kai kurių aplinkinių kaimynų valdiniai teigė esant Stugutiškėms, Jarmoliškėms priklausančioms. Šitą lauką jo malonybė ponas teisėjas pagal valdinių parodymą vienuoliams perdavė, palikęs poniai vaitienei ir jos dalininkams, jeigu kokią nors teisę turėtų, priklausančiam teisme laisvą ieškojimą.

O paskui jo malonybė ponas teisėjas su mumis, vazniais ir žemionimis, važiavo į pievą prie piliakalnio, kurį tie ponios vaitienės ir jos dalininkų įgaliotiniai savo rašte vadino Jurgiškėmis, o Jarmoliškių pašaliniai valdiniai, taip pat ir aplinkiniai kaimynai teigė esant Burnakiškėms. Ten pat stojęs ponas Malcheris ir ponas Petras Burnakai pretendavo į ją teigdami, kad toji pieva yra jų tėvoninė. Ji su kai kuriais valdiniais buvo įkaitu pas velionį poną Kločką, už ką pinigai jau atiduoti, taip pat tais valdiniais pasidalijo ir ta pieva naudojasi, ir raštus tam turi. Tačiau kadangi paaiškėjo, kad ji Jarmoliškėms priklausė, jo malonybė ponas teisėjas ir tą pievą vienuoliams perdavė, palikęs tiek poniai vaitienei, tiek ponams Burnakams, jeigu jiems amžina nuosavybės teisė [į ją] priklausė, priderančiame teisme laisvą ieškojimą.

O paskui jo malonybė ponas teisėjas su mumis, vazniais ir žemionimis, važiavo į žemę, pavadintą Borejkovščyžna, kurią ponios vaitienės ir jos dalininkų įgaliotiniai savo rašte išskyrė. Ten pat į tą žemę pretendavo Jarmoliškių valdinys Stanislovas Petravičius Lizūnas, teigdamas, kad: aš ant šitos žemės sėdžiu nuo 50 metų. Toji žemė Jarmoliškėms priklausė ir perduota velioniui Kločkai Borejkos. Prieš mane joje anksčiau sėdėjo Jarmoliškių tėvonykštis Ostapka Gervela. Kadangi iš jo pasakojimo išaiškėjo tai, kad tai [žemė] nuo seno Jarmoliškių, todėl jo malonybė ir tą žemę Jarmoliškės vienuoliams perdavė, palikęs poniai vaitienei ir jos dalininkams, jeigu kokią nors teisę tam turėtų, priklausančiam teisme laisvą ieškojimą. O kadangi perduodant tas aplinkines žemes, nuo seno Jarmoliškėms priklausančias, nė vienas iš aplinkinių kaimynų, kai jas Jarmoliškių valdiniai vardijo, į jas nepretendavo, bet Jarmoliškių [esant] pripažino, tuomet jo malonybė ponas teisėjas visas tas Jarmoliškėms priklausančias artimesnes žemes tėvų vienuolių galion, valdymui ir valdžion perdavė.

O kadangi dar Jarmoliškių ir pašaliniai nurodė dvi apleistas žemes prie jo karališkosios malonybės dvariškio, Vilniaus pavieta žemionio pono Andrejaus Stanislavovičiaus Liulios Čarnoreckio dvaro, Jono ir Petro Keturakiškes, tai jo malonybė ponas teisėjas, pirmiau pasiuntęs pas poną Liulią ir kitus aplinkinius kaimynus vieną iš mūsų, vaznių, [pranešti], kad jie pas jo malonybę išeitų ir savo žemių ribas parodytų bei atstovautų, su mumis, vazniais, ir mumis, žemionimis, važiavo. Ten pat būdamas jo malonybei ponui teisėjui, mums, vazniam, ir mumis, žemionims, ant tų apleistų žemių išėjęs pas jo malonybę poną teisėją ponas Andrejus Stanisla-

vovičius Liulia taip pasakė: tiesa yra, kad tos dvi apleistos žemės Jono ir Petro Keturakiškes velionis ponas Vilniaus vaitas prie Jarmoliškių valdė, bet kad pats ponas vaitas tas dvi apleistas žemes Vaitiekui Gribovičiui pardavė, o Gribovičius tai man pardavė. Dėl ko atseit aš to Gribovičiaus raštą ir patį Gribovičių atstovu turiu. Bet kadangi atseit apie jūsų malonybės atvažiavimą nežinojau ir tam savo atstovui apie tai nepranešiau, dėl to atseit prašau laiko pristatyti tam atstovui per 4 savaites. Dėl ko jo malonybė ponas teisėjas, matydamas reikalą esant teisingą, dėl jo pagal tokį pat teisės straipsnį vienuolių įvesdinimą sulaikė iki šių [15]97 metų liepos 14 d. Su ta sąlyga, kad jeigu tas jo atstovas Vaitiekus Gribovičius per tą laiką jam atstovauti ir kartu apginti nenorėtų, tuomet jis, ponas Liulia, pats savanoriškai sutiktų tas žemes vienuoliams perleisti, o atstovą į teismą paduotų. O jei tų žemių ponas Liulia savanoriškai atsisakys, tuomet tėvai vienuoliai už tą savanorišką atsisakymą tose žemėse pasėtus grūdus nuimti ir pievą nušienauti ponui Liuliai leis. Jeigu liepos 14 d. ponas Liulia arba jo atstovas Gribovičius tų apleistų žemių minėtiems vienuoliams neperleistų, [tuomet] pasilieka [teise] tai pranešti kaip apie besipriešinantį tam dalykui jo karališkajai malonybei, mūsų maloningajam valdovui.

Ir dėl to mes, vazniai, ir mes, žemionys, aukščiau išvardyti, tame dalyvavę ir visa tai gerai žinodami, pateikėme minėtiems [Švč.] Mergelės Marijos bažnyčios vienuoliams įrašyti <...>.

Rašyta Jarmoliškėse 1597 metų birželio 6 d. Prie to kvito prispausti 8 antspaudai ir parašas su tokiais žodžiais: Jurgis Klodnickis, vaznys savo ranka. Šis minėtų vaznių asmenišką pareiškimas ir tas jų kvitas yra įrašytas į Vilniaus pilies teismo knygas, iš kurių ir šis išrašas iš knygų su mano antspaudu vienuoliams <...> išduotas. Rašyta Vilniuje.

Feliksas Bogumatka, Vilniaus pilies teismo raštininkas <...>.

Nr. 4

Vilniaus vaivadijos žemės teismo šaukimas Vilniaus vaitienei Z. Rotundienei Meleskai ir jos giminaičiams

[Vilnius], 1597 11 18

Išlikę du defektuoti originalūs raštai: *MAB RS*, f. 43, Nr. 8993, *NMB RS*, f. 190. Skelbiama pagal pastarąjį.

<...> Секретаровои нашои, державчынои стоклишскои, воитовои виленскои Авкгуштыновои Рутондусовои⁵⁴ Мелескои Зофии Якубовне Монтановъне а урожонымъ Крыштофу Яновичу Держку з Скрынца, хоружому троцкому, державцы стоклишъскому, воиту малборскому и малъжонъце его Раине Авъкгуштыновне Мелескои, х(о)ружынои троцкои, державчынои стоклишъскои, секретару нашому Марыяну Яновичу Локницкому и детемъ, потомкомъ его, сыном и дочккам з небошыцою Галшкою Авкгуштыновною Мелескою спложоным и в

⁵⁴ Taip rankraštyje, turėtų būti „Ротундусовой“.

опеце у него, яко отъца их будучымъ, на име Яну, Крыштофу, Миколаю, Станиславу, Крыстыне и Раине Марыяновичомъ и Марыяновнамъ Локницъскимъ, яко дедичамъ и потомкомъ з вечности имена вашего сполного, называемого Полепского в повете виленскомъ лежачого. Такъ тежъ и всяким иньшымъ особамъ и прозвискамъ, которые бы собе якоколькокъ право до тогожъ имения Полепского або участництво быть менили и мети розумели, а по зосталои жоне и лет дорослымъ потомкомъ небощыка Яна Ваврецкого, прозываемого(о) Рожыча, Ганьне Якубовъне Монътановне Яновои Воврецкои, назвиском Рожыцовой, и урожоному Петру Держку Крынецкому и малжонце его Галще Яновне Ваврецкого а Самуелю и Авкгуштыну Яновичомъ Ваврецькимъ Рожычомъ, яко деръжачымъ в суме п(е)н(е)зеи на сес час правом заставьнымъ тогожъ выш мененог(о) имения Полепског(о), в повете виленскомъ лежачого.

Жаловал у суду нашог(о) земского виленского отец викареи кляштора и костела панны Марыи в месте Виленскомъ <...> княз Ян Ромартовский сам от себе и от всее брати своее законников тогож кляштора виленског(о) заложения панны Марыи урочыщомъ на пяску. О том, штож, деи, в року теперешнемъ тисеча пят сот деветдесят семом, м(е)с(е)ца июля осм(о)го дня, преречоныи малжонк <...> Монтановнои, а отец ваш Самуелю, Авкгуштыне и Галшко Ваврецкого небощык Ян Вав[рецкий] подданных своих зоставных тог(о) <...> и дворца Полепского в повете виленскомъ лежачог(о), которых деи на властную сеножат тых законниковъ дворца их Ярмолишского в повете виленскомъ <...> врочыщом над речыкою Мемезю при <...> на которой тои сеножати <...> и сена возовъ деветдесят мурочу <...> квалтовне поносити и иншое подопяти и готовати велел. Дня з выш(ей) помененого з полепские за таковым насланемъ его заставшы на тои сеножати подданных дворца их Ярмолишского на име Станислава Петровича Лазуна, Якуба Кухту, Балтромаея Вилкевича а Урбана Юрггелевича у кождог(о) з них по косе, то ест чотыры косы пограбили и их самых збили и змордовали и с тое сеножати согнали и косит заборонили. А их, деи, помененых законниковъ помененыи Ян Ваврецкий зупольног(о) деръжания и ужываня // с тое сеножати верху помененое, квалтовне выбил и выгнал. В чом они законники, менечы собе быт не малыи жал, кривду и шкочу немалую, о том з вами у суду нашог(о) земског(о) виленског(о) шыреи и достаточней мовити хочуть. Прото прыказуемъ вам, особам звыш мененым, к тому жоне и потомком небощыка Яна Ваврецкого Рожыца што бы есте за сими позвы нашыми земскими виленскими на близко прышлые трокрольные роки земские виленские, которые порадкомъ статутовымъ назавътрее по трех кролях света рымскомъ в року, дасть Бог, прыдучомъ тисеча пять сотъ деветьдесят осмомъ сужоны и отъправованы будуть у Вильни, передъ судомъ нашимъ земскимъ виленскимъ ку праву сами очевисто стали и во всемъ том на жалобу, подлугъ сего позву нашего, skutечне яко на року завитомъ, усправедьливили <...>.

Mūsų sekretorienei, Stakliškių laikytojai, Vilniaus vaitienei Augustinienei Rotundienei Meleskai Zofijai Jokūbaitei Montanaitei ir kilmingiems Kristupui Janovičiui Dzeržkui iš Skšynco, Trakų vaikiui, Stakliškių laikytojui, Malborko vaitui ir jo žmonai Reginai Augustinaitei Meleskai, Trakų vaikienei, Stakliškių laikytojai, mūsų sekretoriui Marjanui Janovičiui Loknickiui ir jo vaikams, palikuonims, sūnums ir dukroms su velione Elžbieta Augustinaite Meleska susilauktiems ir globoje pas jį, kaip jų tėvą esantiems, vardu Janui, Kristupui, Mikalojui, Stanislovui, Kristinai ir Reginai Marjanovičiams ir Marjanovnomis Loknickiams, kaip palikuonims ir amžiniems paveldėtojams jūsų bendro Paliepių dvaro, esančio Vilniaus paviete. Taip pat visiems kitiems asmenims ir pavardėms, kurie kaip nors pretenduoti į Paliepių dvarą arba dalininkais vadintųsi ir [save] laikytų, bei velionio Jono Vavžeckio, vadinamu Rožicu, našlei Anai Montanaitei Jonienei Vavžeckienei, pavarde Rožicienei, ir pilnamečiams palikuonims kilmingajam Petruui Dzeržkui Skrineckui ir jo žmonai Elžbietai Jonaitei, Vavžeckio bei Samueliui ir Augustinui Janovičiams Vavžeckiams Rožicams, kaip šiuo metu už pinigų sumą įkaito teise aukščiaui paminėtą Paliepių dvarą, esantį Vilniaus paviete, laikantiems.

Skundėsi mūsų Vilniaus žemės teisme [Švč.] Mergelės Marijos vienuolyno ir bažnyčios Vilniaus mieste <...> tėvas vikaras kunigas Jonas Romartovskis paties ir savo brolių vienuolių to paties Vilniaus vienuolyno [Švč.] Mergelės Marijos miškelyje smiltynėje dėl to, kad atseit šiais 1597 metais, liepos mėn. 8 d. minėtas <...> Montanaitės vyras ir jūsų, Samuelio, Augustino ir Elžbietos Vavžeckio tėvas velionis Jonas Vavžeckis to <...> ir Paliepių dvaro, Vilniaus paviete esančio, įkeistus valdinius atseit į nuosavą tų vienuolių Jarmoliškių dvaro Vilniaus paviete pievą <...> miškelyje prie Nemėžio upelio prie <...> toje pievoje <...> ir šieno 90 vežimų smurtu nušienauti ir kitaip kenkti ir daryti liepė. Aukščiaui nurodytą dieną jo pasiūsti paliepiečiai užtikę toje pievoje Jarmoliškių dvaro valdinius, vardu Stanislovas Petravičius Lazūnas, Jokūbas Kuchtas, Baltromiejus Vilkevičius ir Urbonas Jurgelevičius, iš kiekvieno jų po dalgę, tai yra 4 dalges, atėmė, o juos pačius sumušė ir sužalojo, iš tos pievos nuvarė ir pjauti uždraudė. O juos atseit nurodytus vienuolius, minėtas Jonas Vavžeckis iš visiško valdymo ir naudojimosi iš tos aukščiaui nurodytos pievos prievarta išvarė ir išginė. Dėl to vienuoliai, teigdami patyrę nemažą neteisingumą, skriaudą ir žalą, su jumis mūsų Vilniaus žemės teisme plačiai ir išsamiai teistis nori. Todėl įsakome jums, aukščiaui nurodytiems asmenims, taip pat velionio Jano Vavžeckio Rožico žmonai ir palikuonims, kad pagal šiuos mūsų Vilniaus žemės teismo šaukimus per artimiausią Vilniaus žemės teismo Trijų karalių kadenciją, kuri pagal Statutą kitą dieną po Trijų karalių katalikiškos šventės, Dievas duos, ateinančiais 1598 metais vyks Vilniuje, priešais mūsų Vilniaus žemės teismą teistis patys asmeniškai stotumėte ir dėl visko pagal skundą ir šį mūsų šaukimą [į teismą] prideramai nustatytu terminu išsiteisintumėte.

Vilniaus vaivadijos vaznio pranešimas, kuriame pažymima, kad įteikti šaukimai į teismą Vilniaus vaitienei Z. Rotundienei Meleskai, jos giminaičiams bei Vilniaus pranciškonų vienuolyno vienuoliams

Vilnius, 1597 11 26

Išliko du originalūs raštai: *MAB RS*, f. 43, Nr. 21137 (labai defektuotas), *NMB RS*, f. 190. Skelbiama pagal pastarąjį.

Я, Миколаи Залескии, возный повету виленског(о), ознаваю тым моим квитом, иж в року теперешнем тисеча пять соть деветьдесят семом, м(е)с(е)ца ноябра двадцат шостого дня, маючы я пры себе сторону двух шляхтичов, п(а)на Яна Яблонъского а п(а)на Якуба Стрыевъског(о), перед которыми позвы г(о)с(по)д(а)рьские земские виленъские, такъже а квит свои поданя такового позву противным позвом и з квитом моимъ у стороны поводовое законником оставленным прочытаные, скорыкгованые вдачне в жалобе и во всемъ згодливые положиыль есми и увоткнуль у ворота дворные великие въездные имена, называемог(о) Полепского в повете виленскомъ лежачог(о) небощыцы <...> Мелеског(о) воита виленъского, малжонце его п(а)ни Зофеи Якубовне Монътановне, также зятем, детем и потомком их, имени в тых позвех описанымъ, яко дедичомъ вечностью належачои а в суме п(е)н(е)зеи правом заставным небощыку Яну Ваврецкому Рожыцу и позосталои малжонце ег(о), также детем и потомком его, заведеною и прыслушаючои. Писаные тые позвы по всих учасников яко по дедичовъ з вечности, так теж и по деръжачых на сес час в заставе тог(о) имени Полепского, в повете виленском лежачого, на име по Ганну Якубовну Монтановну Яновуу Ваврецкую Рожыцовую по п(а)на Петра Держка Крынецкого и малжонку ег(о) Галшку Ваврецкого по Самуеля и по Авкгуштына Ваврецкихъ Рожыцов в жалобе оица викарыег(о) кляштора и костела панны Марьи в месте Виленском кн(я)зя Яна Ромартовског(о) и всих законников тогож кляштора виленског(о) о пограбене и взяте на доброволнои дорозе у подданных тых законников дворца их Ярмолишского трох кони от преречоного небощыка Яна Ваврецкого и поменены Самуеля и Авкгуштына Ваврецкихъ сынов его. За которыми тыми позвы я возный через квиты мои обема сторонам пры позвех поданые, зложыль есми и назначаю рок ку праву на близко прышлые роки земские виленские на завтрее по трех кролях святе рымском в року прыидучом тисеча пят сот деветьдесят осмом прыпадаючые и отправаючые перед судом земским виленским у Вилни становити се, яко о том всем шыреи и достаточнеи тая жалоба их законников и рок до права заложоньи на тых позвех описано и доложено ест. А

подавши и воткнувши <...> и квит свои у вороти дворные тог(о) имени Поленского подданым и челеди тамошнеи, на тот час в том дворе будучои, подане тог(о) позву обвола, оповедиль и оказалъ есми. А другии таковыи же противныи позов и сес квит мои при стороне поводовои кн(я)зю Яну Ромартовском, викарьем, зоставил есми. Которыеж тые квиты обадва суть под печатю моею и под печатми тых помененых особ стороны шляхты пры мне будучое <...>.

Vertimas

Aš, Mikalojus Zaleskis, Vilniaus pavieto vaznys, pareiškiu tuo mano kvitu, kad šiais 1598 metais lapkričio 26 d., lydimas dviejų žemionių, pono Jono Jablonskio ir pono Jokūbo Strijevskio, jų akivaizdoje įteikiau valdoviškojo Vilniaus žemės teismo šaukimus, taip pat savo kvitą, [liudijantį] įteikus šaukimą priešingoms [pusėms]. Ir su mano kvitu, ieškovui vienuoliams paliktu, perskaitytus, sutikrintus prideramai pagal skundą ir sutinkamai su viskuo padėjau ir įkišau į Paliepių dvaro, esančio Vilniaus paviete, didžiuosius įvažiuojamuosius kiemo vartus kaip amžiniems paveldėtojams priklausančio velionio <...> Meleskio, Vilniaus vaito žmonai poniai Zofijai Jokūbaitei Montanaitei, taip pat žentams, jų vaikams ir palikuonims, vardais tuose šaukimuose įvardytais, už pinigų sumą įkaito teise velioniui Jonui Vavžeckiui Rožicui ir jo našlei, taip pat jo vaikams ir palikuonims įkeisto ir priklausančio. Raštiški šaukimai visiems dalininkams kaip amžiniems paveldėtojams, taip pat šiuo metu laikantiems įkaitu tą Paliepių dvarą, esantį Vilniaus paviete, vardu Anai Jokūbaitei Montanaitei Jonienei Rožicienei bei ponui Petruui Dzeržkui Skšyneckiui ir jo žmonai Elžbietai Vavžeckio bei Samueliui ir Augustinui Vavžeckiams Rožicams pagal [Švč.] Mergelės Marijos vienuolyno ir bažnyčios Vilniaus mieste tėvo vikaro, kunigo Jono Romartovskio ir visų to paties Vilniaus vienuolyno vieuolių skundą nurodytam velioniui Jonui Vavžeckiui ir nurodytiems jo sūnums Samueliui bei Augustinui Vavžeckiams apiplėšus ir atėmus vieškelyje iš tų vienuolių Jarmoliškių dvaro valdinių 3 arklius. Tais šaukimais aš, vaznys, pagal mano kvitus, abiem pusėms su šaukimais įteiktais, paskyriau ir nustačiau terminą bylinėtis per artimiausią Vilniaus žemės teismo kadenciją, tenkančią ir įvyksiančią kitą dieną po katalikiškos Trijų karalių šventės ateinančiais 1598 metais, priešais Vilniaus žemės teismą Vilniuje stoti. Plačiau ir išsamiau tas vienuolių skundas ir bylinėjimuisi nustatytas terminas šaukimuose yra aprašyti ir išdėstyti. Įteikęs ir įkišęs <...> savo kvitą į to Paliepių dvaro kiemo vartus tenykščiams valdiniams ir šeimynai, tuo metu dvare buvusiai, šaukimo įteikimą paskelbiau, pranešiau ir parodžiau. O kitą tokį pat priešingą šaukimą ir šį mano kvitą ieškovui kunigui vikarui Jonui Romartovskiui palikau. Tie abu kvitai yra su mano antspaudu ir su nurodytų su manimi buvusių palydovų, žemionių, antspaudais.

Gauta 1201 m. gegužės mėn.

DID AUGUSTYN ROTUNDUS MIELESKI (C. 1520–1584) HAVE ONE OR TWO WIVES? NEW DATA FOR THE BIOGRAPHY OF THE PROMINENT PREFECT OF VILNIUS

Summary

RAIMONDA R A G A U S K I E N Ė AND AIVAS R A G A U S K A S

The article deals with a biographical aspect (the question of wives) of a famous sixteenth-century humanist of the Grand Duchy of Lithuania Augustyn Rotundus Mieleski (Augustinus Rotundus Milesius). Basing themselves on so far unpublished documents, the authors reject the statement (which became deep-rooted due to some misunderstanding) that after the death of his first wife Rotundus Mieleski married a daughter of the bishop of Vilnius. The article argues that the first and only wife of Rotundus Mieleski, a Cracovian of Italian descent, Sofia Montanówna, survived her spouse by at least twenty years (she died after 10 March 1604). Besides, the authors established that she gave birth not only to the son Nicolaus, who died in his infancy, but also to two more daughters Regina and Elizabeth. The former was married to a royal secretary, the standard-bearer of Trakai Krzysztof Dzierżek and the latter to a royal secretary Marjan Łoknicki, by whom she had children. The article also presents some new information about Rotundus Mieleski's sister-in-law Hanna.

A conclusion is drawn that his sons-in-law were like him – competent civil servants, having created their well-being due to their qualifications. A guess is made that serving at the king's court and being the clients of the Biržai Radvilas they supported one another. It is conjectured that they were one more group of the so-called 'weak intellectuals', related in kinship; they must have been similar to the Agrippas and their relatives. Further investigations should show how widespread such cases were in the Grand Duchy of Lithuania.

Five previously unpublished documents, yielding valuable information upon the biography of Rotundus Mieleski, are attached to the article.

Trumpai apie autorius

Raimonda R a g a u s k i e n Ė (g. 1968 m.), humanitarinių m. daktarė (2000 m.), nuo 1997 m. Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyriaus asistentė. Tyrinėja XVI a. LDK socialinę istoriją, Lietuvos Metriką.

Aivas R a g a u s k a s (g. 1969 m.), humanitarinių m. daktaras (1999 m.), Vilniaus pedagoginio universiteto Visuotinės istorijos katedros darbuotojas. Tyrinėjimų tema – vėlyvųjų viduramžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų socialinė istorija.